

Capitulum 51

Discipulus: Puto quod si omnes rationes pro assertione predicta quantum possemus profundius discutere moliremur, librum maximum faceremus, et forte omnes difficultates tactas a iuristis
 5 de appellationibus, recusationibus, denuntiationibus, inquisitionibus, testificationibus, exceptionibus, accusationibus, detractationibus, diffamationibus, calumpniis, probationibus, presumptionibus, et purgationibus disserere cogeremur. Ideo absque perscrutatione subtili aliqua alia media brevissime tange quibus videatur
 10 ostendi assertio memorata, nam illis omnibus intellectis, melius sciam dominum summum pontificem ab opinionibus emulorum defendere.

Magister: Secunda ratio ad probandum quod omnes catholici, qui congrue possunt, tenentur defendere impugnantes papam
 15 de heretica pravitate (antequam constiterit quod malo zelo procedunt), si fuerint in periculo constituti, talis est. Unusquisque tenetur alii facere quod sibi vult fieri, teste Veritate que Matth. 7 ait: “omnia ergo quecunque vultis ut faciant vobis homines et vos facite eis. Hec est enim lex et prophete”. Et Luc. 6 ait: “prout
 20 vultis ut faciant vobis homines et vos facite illis similiter”. Sed unusquisque, propter zelum bonum periculis mortis vel aliis quibuscunque expositus, rationabiliter vellet ab aliis defendi, foveri, et iuari. Ergo quicumque videt alium in mortis periculis vel

5–6 inquisitionibus] et *added* Bb Fi An Ly 6 testificationibus] testibus Ly 6–7 detractationibus] provocationibus Ly 7 probationibus] *omitted* Ly 9 alia] *omitted* Ly 13 magister] *omitted* Ly 17 quecunque] que We 18 homines] ita *added* We 19 eis] illis Bb Fi An We similiter *added* Ly 19 hec] Hoc Bb Fi An We Ly 19 et²] Etiam Bb *omitted* Ly 21–22 quibuscunque] malis *added* Ly 22 defendi] defensari We 23 periculis] periculo Ly

17–19 Matthew 7:12 19–20 Luke 6:31

aliis constitutum propter impugnationem pape de heretica pravitate, quam presumit vel presumere debet ex bono zelo procedere, tenetur eum, si potest, defendere, fovere, et iuvare. 25

Tertia ratio est hec. Qui sunt audiendi in aliqua causa, sunt etiam defendendi si querantur ad mortem pro tali causa. Sed volentes impugnare papam de heretica pravitate sunt audiendi in favorem fidei. Ergo sunt etiam defendendi. 30

Quarta ratio est hec. Sicut ad legislatorem pertinet providere subiectis ne crimentur iniuste, ita ad ipsum spectat cavere ne delinquere valeant insolenter. Sed Deus est perfectissimus legislator, cuius subiecti sunt summus pontifex et universi catholici. Ergo sicut ad legem divinam datam omnibus catholicis spectat providere summo pontifice ne a subditis suis crimentur iniuste, ita ad legem divinam spectat cavere ne summus pontifex in suorum subditorum perniciem et periculum fidei christiane delinquere valeat insolenter. Sed si impugnantes papam de heretica pravitate non essent a catholicis defendendi, papa libere absque metu legis cuiuscunque posset predicare, docere, et tenere pravitatem hereticam insolenter in perniciem catholicorum et periculum fidei orthodoxe. Ergo taliter impugnantes papam sunt a catholicis defendendi. 35 40

Quinta ratio est hec. Ad caritatem fraternam spectat proximis in cunctis suis necessitatibus subvenire, iuxta illud beati Iohannis Apostoli in canonica 1 cap. 3: “qui habuerit substantiam mundi et vide- 45

---

30 ergo ... defendendi] *omitted* Bb 32 spectat] *spec* Bb 33 sed deus] Deus autem We 35 datam omnibus] *omitted* Bb 36 providere] *provideri* Bb An 41 posset] *potest* Ly 42 in] *omitted* Bb 43 orthodoxe] etc. *added* Ly 47 Apostoli] *omitted* Fi An Ly 47 in] *omitted* Bb We 47 canonica] *sua* *added* We 47 mundi] *huius* *added* Bb Fi An We Ly

ret fratrem suum necesse habere et clausit viscera sua ab eo
 quomodo caritas Dei manet in eo”, quasi diceret “nullo modo”,
 50 et ideo subdit: “non diligamus verbo nec lingua sed opere et ve-
 ritate”. Ex quibus verbis colligitur quod omnes tenemur proxi-
 mis cum indigent, si possumus, non solum verbo aut lingua sed
 etiam veritate et opere subvenire, quod maxime continet verita-
 tem quando presumimus vel presumere debemus proximos no-
 55 stros absque culpa sua et ex bonitate sua in necessitatem vel
 indigentiam quam sustinent incidisse. Sed si videmus impugnan-
 tes papam de heretica pravitate in gravibus periculis constitutos,
 si non constet nobis legitime quod ex malo zelo procedunt, debe-
 mus presumere ipsos ex zelo bono et bonitate sua in talia pericula
 60 incidisse, ergo tunc eis maxime subvenire tenemur, et per conse-
 quens eos, si possumus, defendere et liberare tenemur.

Sexta ratio est hec. Magis tenetur catholicus catholicum defen-
 dere ne pro fide catholica patiat in iuste, quam teneatur servus
 defendere dominum suum ne sibi pro causa temporali iniuria in-
 65 feratur. Sed servus, quamvis iurisdictionem non habeat, debet de-
 fendere dominum suum ne pro causa temporali sibi iniuria infera-
 tur, ergo multo magis catholicus, etiam non prelati, catholicum
 debet defendere ne pro fide catholica contra iustitiam patiat.

Septima ratio talis est. Illum debet unusquisque, si potest, de-
 70 fendere qui patitur pro causa quam quilibet tenetur vite corporali
 preponere. Sed causam fidei catholice quilibet debet corporali vi-
 te preponere, ergo omnem patientem pro fide catholica quilibet
 debet defendere, si potest. Sed qui cernit impugnantem papam de
 heretica pravitate (antequam convincantur de malo zelo) pericu-

48 suum ... habere] *omitted* Bb 48 necesse] necessitatem Bb Fi An We Ly
 49 quomodo] quo Bb 55 in] *omitted* Ly 55 vel] in *added* An 58 – 59
 debemus] oportet Ly 60 tenemur] temus Bb debemus We 63 pro] *omitted*
 Fi 63 servus] sermo Bb 67 etiam] *omitted* Ly 69 talis est] est hec Ly 71 –
 72 sed ... preponere] *omitted* Ly 71 debet] tenetur We 72 omnem]
omitted Ly 74 convincantur] convincatur Bb

lis propter huiusmodi impugnationem expositos, presumere debet 75
quod pro fide catholica patiantur. Ergo tunc eos, si potest, tenetur
defendere.

Octava ratio est hec. Qui tenetur bonum alterius procurare,
debet malum eiusdem remove, si potuerit. Sed quilibet catho- licus
tenetur, si potest, bonum impugnantium papam de heretica 80
pravitate procurare. Aliter enim non diligeret ipsos sicut seipsum.
Ergo si viderit eos in periculo constitutos, debet eos a periculo
liberare, si potest.

Nona ratio talis est. Quilibet catholicus magis tenetur liberare
personam proximi propter impugnationem pape heretici de here- 85
tica pravitate in periculo constitutam, quam teneatur asinum vel
iumentum inimici sui, si prostratum viderit, sublevare. Sed qui-
libet tenetur asinum inimici sui, si prostratum viderit, sublevare,
teste lege divina que, ut habetur Exod. 23, ait: “si videris asinum
odientis te iacere sub onere non pertransibis sed sublevabis cum 90
eo”. Ergo multo fortius, si viderit catholicum quem nescit erra-
re pati iniuriam vel in periculo constitutum propter zelum fidei
orthodoxe, ipsum liberare tenetur, si potest.

Decima ratio est hec. Unusquisque proximum suum sicut seip-
sum debet diligere (Matth. 22), ergo quilibet debet facere alii 95
in extremo periculo constituto quod vult facere pro seipso. Sed
quilibet vult seipsum defendere. Ergo quilibet tenetur defendere
proximum suum in periculo constitutum, maxime si propter iu-

78 ratio] *omitted* An Fi 78 hec] talis An Fi 79 eiusdem] eius Ly 80 si
potest] *omitted* Ly 82 eos¹] *omitted* Ly 84 talis est] *omitted* Fi An est hec
Ly 84 liberare] diligere Ly 85 heretici] *omitted* We 87 sui] *omitted* Ly
88 sui] *omitted* We 89 habetur] habeatur We 90 onere] honore An
honore Fi 90 – 91 cum eo”] eum Ly 92 vel] *omitted* Bb 92 fidei]
catholice *added* Bb Fi An 94 est hec] *omitted* Fi An 94 – 95 seipsum]
semetipsum Bb 95 22)] 12 We

89–91 Exodus 23:5 95 Matthew 22:39

100 stitiam periculum sustinere videtur. Quilibet ergo, si viderit pro-
ximum suum in periculo constitutum propter hoc quod impugnat
papam de heretica pravitate, et non constat sibi quod malo zelo
moveretur, ipsum defendere tenetur.

Undecima ratio est hec. Illud quod extra tempus necessitatis
est licitum, tempore necessitatis extreme est debitum, cum vi-
105 deamus multa que extra tempus necessitatis extreme sunt illicita
tempore necessitatis extreme esse non solum licita sed etiam de-
bita. Dare enim rem alienam pauperi pro sustentatione sua extra
tempus necessitatis est illicitum, secundum quod sacri canones tes-
tantur aperte, et ratio manifestat. Dare tamen rem alienam paupe-
110 ri pro sustentatione nature tempore necessitatis extreme, quando
scilicet aliter pro illo tempore sustentari non potest, est debitum.
Qui enim viderit pauperem mori fame, et non posset sustentare
ipsum nisi dando sibi panem alienum, si non appareret alius qui
vellet aut posset pauperi subvenire, peccaret mortaliter nisi pa-
115 nem alterius sibi preberet. Illud igitur quod extra tempus neces-
sitatis extreme est licitum, pro tempore necessitatis extreme est
debitum. Sed defendere impugnantes papam de heretica pravitate
extra tempus necessitatis extreme est licitum, saltem si papa non
precipit contrarium. Ergo tempore necessitatis extreme defende-
120 re taliter impugnantes papam, sive papa precipiat contrarium sive
non, est debitum. Papa enim non potest precipere contra illud
quod homo debet alii tempore necessitatis extreme, nisi ipse per
se vel per alium necessitatem extremam patienti voluerit mini-

100 quod] non Bb 103 illud] Id Ly 104 est¹ ... necessitatis] *omitted* Bb 107 enim] autem
An Fi 111 aliter] ille *added* Ly 111 illo] *omitted* Ly 112 viderit] videret Ly 113 appareret]
apparet Ly 115 sibi] *omitted* Ly 115 illud] Id Ly 116 extreme²] *omitted* Ly 119 tempore]
tempus Ly 120 impugnantes] impugnantem We 120 contrarium] *omitted* Ly 121 non¹] precipiat
added We 121 illud] id Ly 123–124 ministrare] subvenire We

strare. Non enim potest papa precipere cuicumque non pascere
 de alieno pauperem constitutum in extrema necessitate, si aliter 125
 non posset pascere ipsum, nec papa per se nec per alium vellet
 pascere eum, nec appareret alius qui posset eius indigentie su-
 bvenire. Nichil enim potest papa precipere quod obviat caritati
 fraterne, ergo consimiliter non potest papa precipere alicui quod 130
 non defendat modo sibi congruenti impugnantem papam de here-
 tica pravitate, si est in ultimo periculo constitutus, et non constat
 sibi quod talis impugnans nequaquam malo zelo movetur. Et si
 papa daret tale preceptum, sibi non esset obediendum quoquo
 modo, quia preciperet contra legem divinam.

Capitulum 52

Discipulus: Desine allegare pro assertione predicta et dic quo-
 modo potest ostendi quod prelati et iurisdictionem habentes de-
 bent defendere sibi subiectos si papam de pravitate heretica vo-
 luerint impugnare. 5

Magister: Hoc videtur posse probari primo sic. Qui oves sue
 cure commissas quas reputat innocentes vel reputare debet non
 defendit, cum potest, mercenario comparatur, de quo dicit Chri-
 stus Ioh. 10: “videt lupum venientem et dimittit oves et fugit et lupus
 rapit et dispergit oves. Mercenarius autem fugit quia merce- 10
 narius est etc.” Sed prelati debent esse pastores, non mercenarii,
 ergo tenentur oves suas, precipue quas reputant innocentes vel
 reputare debent, ab inuasoribus defendere.

---

126 ipsum] eum Ly 126 nec²] vel Ly 127 eum] illum We *omitted* Ly
 127 appareret] apparet Ly 127 eius] ipsius We 131 ultimo] extremo Ly
 132 nequaquam] *omitted* Ly 133 esset] est Bb An Fi 3 et] *omitted* Ly
 4 – 5 voluerint] per eos noverint Ly 5 impugnare] impugnari Ly 6
 Magister] Nonnullis videtur quod tales prelati teneantur suos subditos taliter
 papam impugnantes defendere. Et *added* Ly 8 dicit] dixit Ly 9 10] 14 Ly
 11 etc”] *omitted* We 12 precipue] precipere Bb

Discipulus: Prelati debent defendere oves contra lupos, non
 15 contra papam. Ideo si papa mandaverit impugnantes ipsum de
 heretica pravitate captivari, vel incarcerari, aut pena alia plecti,
 prelati eos non debent defendere.

Magister: Ex ista responsione tua putant nonnulli demonstra-
 tive probare assertionem predictam, quia prelati debent defendere
 20 oves suas contra omnes lupos, si possunt. Sed si papa mandaverit
 captivari et male tractari ipsum de pravitate heretica impugna-
 re volentes absque cause cognitione, vel antequam de malo zelo
 fuerint aperte convicti, inter lupos gregem dominicum crudeliter
 invadentes est merito computandus, quia propter opus quod lici-
 25 tum invenitur nullus debet puniri priusquam vincatur tale opus
 non bene sed impie perpetrasse. Constat autem quod impugnare
 papam de heretica pravitate potest esse licitum, quia papa potest
 esse hereticus et de heresi licite impugnari. Ergo nullus qui im-
 pugnat papam de pravitate heretica antequam appareat quod talis
 30 impugnatio ex malitia et ex iniquitate procedit, puniri debet. Papa
 ergo, puniens et male tractans ipsum taliter impugnare volentes
 antequam ostenderit quod male moventur, contra ipsos potesta-
 tem tyrannicam exercere dinoscitur, et per consequens est inter
 lupos merito numerandus. Ex quo sequitur quod prelati contra
 35 ipsum tenentur oves suas in hoc casu defendere.

Discipulus: Prelati inferiores supponere debent quod papa iu-
 ste facit quicquid facit, et ideo presumere debent quod iuste man-
 dat ipsum impugnare volentes pena debita plecti.

Magister: Sunt autem nonnulli dicentes quod hic incidis in

---

17 prelati] *omitted* Ly Bb Fi 19 assertionem] assertione Bb 20 omnes]
omitted Ly 20 possunt] possint An Ly 20 mandaverit] mandaret An 22 de
 ] *omitted* Bb 27–28 de ... et] *omitted* Bb 28 licite] *omitted* An Fi 28–29
 ergo ... antequam] Si igitur Ly 30 ex²] *omitted* We 30 iniquitate] non
added Ly 30 puniri] non *added* Ly 36 supponere] subponere Bb An Fi
 We 39 autem] *omitted* We

heresim manifestam in quam, ut dicunt, plurimi modernis temporibus sunt prolapsi, quemadmodum fertur de multis qui asserunt papam deum reputandum in terris, et ideo nulli licet iudicare quod unquam aliquod peccatum committat. Dicunt igitur quod hec est manifesta heresis, scilicet quod prelati inferiores debent supponere quod papa iuste facit quicquid facit. Ex hoc enim sequeretur quod si prelati viderent papam demones invocare, Christum blasphemare, fidem negare, adulterium committere, furari, innocentem occidere, **periurare**, ecclesias vendere, ad usuras dare pecuniam, deberent ipsum de crimine excusare, et quod bene faceret iudicare, quod est heresis manifesta. Dicunt igitur quod, iuxta sententiam Bede, de criminibus manifestis quorumcunque, pape et aliorum, nobis permittitur iudicare. Quod etiam exemplo beati Pauli constat aperte, qui de facto beati Petri iudicavit aperte, et ideo ipsum malefecisse publice reprehendit. Si igitur papa mandaret ipsum impugnare volentes male tractari antequam eos indebite se impugnare monstraret, liceret cuilibet iudicare papam impie et iniuste procedere, imo de principali imposito, scilicet de pravitate heretica, suspectum habere **deberetur**, et prelati suas oves ab eo tanquam a lupo crudeli defendere tenerentur.

Discipulus: Mirum est quod isti dicunt, cum asserunt cuilibet licere iudicare papam in hoc impie et iniuste procedere, et quod prelati debent taliter impugnantes contra papam defendere, cum papa sit magis immediatus prelatus taliter impugnantium quam quicumque alius prelatus inferior, quare qui eos defendit contra

41 qui] quod Fi 42 nulli] nonnulli Bb An Fi 45 supponere] subponere Bb An Fi We 47 furari] *omitted* Ly 48 periurare] **Sm Na:** peierare Bb An Fi We peiorare Ly 48 ecclesias] beneficia *added* Ly 49 de crimine] *omitted* Ly 52 nobis] *omitted* Ly 53 aperte¹] *omitted* Bb 56 indebite] debite An 58 deberetur] **Kn:** deberent Bb Fi An We Ly 59 tenerentur] tenentur Bb Fi 64 defendit] dedit Bb

51 V.41.2 col. 927 52–54 Galatians 2:11

65 papam iniuriam pape noscitur irrogare, a iurisdictione pape suos subditos subtrahendo.

Magister: Respondetur ad hoc quod taliter impugnantes sunt pars contra papam, quare in hoc papa iudex eorum esse non debet, cum nullus debeat esse iudex in propria causa.

70 **Discipulus:** Hoc non videtur verum de papa, quia papa potest esse iudex in propria causa, teste Innocentio tertio qui, ut habetur Extra, *De iudiciis, Cum venisset*, ait: “cum super privilegiis sedis apostolice causa vertitur, nolumus de ipsis per alios iudicari”. Ergo papa potest esse iudex in propria causa, et per consequens
75 si aliqui volunt impugnare papam, ipse papa potest esse iudex, et ita, si dat sententiam contra eos mandando quod detineantur, vel incarcerentur, vel alias puniantur, standum est sententie eius.

Magister: Hoc quibusdam apparet contra rationem omnino. Nam licet papa debeat iudicare inter litigantes super interpretan-
80 dis privilegiis, quia eius est interpretari cuius est condere, licet etiam posset esse iudex in propria causa que de rebus temporalibus verteretur, nullo tamen modo est consentaneum rationi quod sit iudex in propria causa cum de crimine impugnatur, et ita papa nullo modo debet esse iudex quando apparent ipsum de
85 heresi impugnare volentes. Quare si ipsos propter hoc punit, licet cuilibet iudicare quod iniuste et impie agit, et quod iudicium subterfugere querit. Quare etiam de heresi esset merito suspectus habendus.

Discipulus: Alias rationes allega.

65 noscitur] *omitted* Bb 69 debeat] debet Ly 78 contra] *omitted* Fi 79 papa
] papam Bb 80 privilegiis] eius *added* We 82 nullo] non Ly 82 modo]
omitted Ly 82–83 est ...causa] *omitted* Ly 84 apparent] apparet Ly aliqui
added We 85 propter] papa ex Ly

Magister: Secunda ratio pro eadem assertione talis est. Magis 90
tenentur prelati defendere impugnantes papam de heretica pravi-
tate antequam sibi constiterit ipsos ex malo zelo procedere quam
teneantur defendere viduas et pupillos. Sed prelati viduas et pu-
pillos tenentur defendere (dis. 87 c. 1, et c. *Desolatis*). Ergo
multo magis tenentur defendere papam de heresi impugnantes 95
antequam sibi constiterit quod sint nocentes.

Tertia ratio est hec. Prelati tenentur defendere sibi subiectos
etiam contra papam, contra quos nulla causa iniquitatis obicitur.
Si enim papa aliquos vellet confundere absque omni causa, pre-
lati eorum, si possent, eos defendere tenentur. Ergo multo magis 100
tenentur prelati defendere sibi subiectos si pro causa que pre-
sumenda est iusta a papa ad mortem vel ad aliam confusionem
queruntur iniuste. Sed qui impugnare desiderant papam de he-
retica pravitatem antequam constiterit quod malo zelo moventur,
presumendi sunt iustam causam habere. Ergo tunc a prelati sunt 105
potissime defendendi.

Quarta ratio est hec. Illi qui tenentur papam de crimine corrigere,
tenentur volentes papam de eodem crimine impugnare de-
fendere, nisi constiterit eis quod malo zelo moveantur. Sed prelati
tenentur papam de heresi corrigere si eum sciverint hereticam pra-
vitatem incurrisse, quia aliter papa de heresi accusari non potest. 110
Ergo tenentur volentes eum de heresi impugnare defendere.

Capitulum 53

Discipulus: Nunquid reges et principes ac alie publice pote-
states tenentur volentes papam de heresi impugnare defendere.

---

90 secunda] Quedam Bb An Fi 91 papam] ipsum Ly 93–94 sed ...
pupillos] *omitted* Bb 94 desolatis] Defensionis Bb Fi An We Ly 100
possent] possint Ly 101 tenentur] debent We 104 moventur] moveantur Ly
107 de] heretico *added* Ly 107–108 corrigere] illi *added* We 108 papam]
ipsum Ly 109 eis] eos Bb 111 quia] *omitted* Bb

Magister: Dicunt quidam quod sic, fundantes se in hoc quod
 5 causa fidei per sacros canones est causa universorum fidelium,
 et ideo omnes fideles tenentur causam fidei defendere et fove-
 re. Quare etiam debent defendere causam fidei prosequentes si
 non constat quod eandem causam falso prosequuntur et inique.
 Qui autem impugnant papam de heretica pravitate causam fidei
 10 ostendunt se prosequi. Ergo reges et alie publice potestates tenentur eos defendere, si non constiterit eis quod fovent iniustam causam. Hoc etiam probant plures rationes supra inducte.

Capitulum 54

Discipulus: Nunquid reges et principes debent arma movere pro defensione illorum qui volunt papam de heresi impugnare.

Magister: Respondent quidam quod sic, dicentes quod si ap-
 5 paruerint dicentes se velle papam de heresi legitime impugnare, qui sint tales quod ab accusatione seu impugnatione pape sint nullatenus repellendi, reges et principes ac alie publice potestates in quorum dominio seu iurisdictione morantur, pro eorum defensione res et personas, si oportuerit, tenentur exponere, quod tali
 10 ratione nituntur ostendere. Pro defensione illorum debent reges et principes arma movere, si oportuerit, et etiam res et personas suas exponere, qui, cum sint a regibus et principibus defendendi, prosequuntur causam pro qua reges et principes debent, si oportuerit, arma movere ac etiam res et personas suas exponere. Quia
 15 cum tales ex tali causa defenduntur, magis defenditur causa quam

---

8 falso] false Ly 9 causam] *omitted* Bb 10 ostendunt] ostendere e Bb 11 iniustam] iustam An Fi 12 inducte] adducte Ly 3 illorum] eorum An Fi 4 quidam] *omitted* Bb Fi 4 quod¹] *omitted* Ly 4 – 5 quod² ... dicentes] *omitted* Bb 4 – 5 apparuerint] appareant Ly aliqui *added* We 6 qui] quod An Fi 6 sint¹] sunt Ly 6 accusatione] actione Ly 6 sint²] sunt Ly *omitted* Bb 7 alie] ali Bb 7 publice] *omitted* Bb An Fi 8 seu] suo Bb 9 exponere] expenere Bb 11 res] *omitted* Bb

ipsi. Sed reges et principes debent arma movere ac res et personas suas exponere pro causa quam taliter impugnantes papam prosequuntur, quia pro causa fidei ad talia facienda tenentur. Ergo pro defensione ipsorum consimilia facere astringuntur.

Item, reges pro iustitia usque ad mortem certare tenentur, iuxta illud Ecclesiastici 4: “usque ad mortem certa pro iustitia”. Sed sicut iustum est reges et principes defendere fidem catholicam, ita iustum est eos defendere illos qui causam fidei prosequuntur, cuiusmodi sunt inter alios illi qui papam volunt de heresi impugnare. Ergo pro defensione eorum reges et principes usque ad mortem certare tenentur, et per consequens pro eis arma movere ac res et personas suas exponere, si oportuerit, de necessitate iustitie compelluntur.

Amplius, non minus tenentur reges et principes repellere a subditis suis violentiam inferendam, quam teneantur vindicare iniuriam illatam. Sed reges et principes, ad vindicandam iniuriam illatam volentibus papam de pravitate heretica impugnare, arma movere tenentur. Ergo, etiam ad repellendam violentiam inferendam taliter impugnantibus papam, debent arma movere, et ita pro defensione eorundem arma movere tenentur. Maior videtur aperta. Minor ostenditur sic. Non minus tenentur reges et principes arma movere pro vindicanda iniuria illata subditis in contemptum fidei christiane, quam pro iniuria illata in contemptum regie maiestatis. Sed pro iniuria illata subditis in contemptum regie

---

18 ergo] etiam *added* We 19 ipsorum] eorum Ly 20 reges] et principes *added* We 23 est] *omitted* Bb 28 iustitie] iuste Bb An Fi Ly iustitiam We 29 a] *omitted* Bb 30 inferendam] deferendam Bb 33 etiam] et Bb 33 repellendam] repellendam Bb 34 debent] deberent Ly 37 subditis] subiecta We 38 illata] subditis *added* Ly 38 contemptum] contemptu Vc 39–40 sed ... maiestatis] *omitted* Bb 39 sed pro] secundo *added* Ly 39–40 iniuria ... maiestatis] *omitted* Ly

---

20–21 Ecclesiasticus 4:33

40 maiestatis reges arma movere tenentur, exemplo David regis qui, ut legitur Reg. 10, Amonitas potenter invasit propter iniuriam factam nuntiis eius. Ergo reges et principes pro vindicanda iniuria illata in contemptum fidei christiane arma movere tenentur.

Capitulum 55

Discipulus: Multa scrutati sumus de appellationibus a summo pontifice et de impugnantibus ipsum, motivaque quedam illorum qui asserunt quod sepe expedit a papa heretico appellare, licet,
5 quantum est de iure divino et humano, non oporteat appellare sed sufficit impugnare, et quod impugnantes papam de heretica pravitate antequam constiterit eos malo zelo moveri sunt a catholicis defendendi, iuvandi, et fovendi. Que omnia, et eis annexa, tecum post completionem istius operis iterum pertractabo, et quid
10 tu de omnibus sentias indagabo. Ideo finem isti materie faciendo, dic quomodo respondetur ad allegationes quibus ostenditur quod a papa appellare non liceat.

Magister: Ille allegationes posite sunt supra capitulo 16, ubi per auctoritates et rationes ostenditur quod in nullo casu licet a
15 summo pontifice appellare. Ad intelligentiam autem auctoritatum dicunt quidam esse notandum quod non semper verbum generale est generaliter intelligendum, quod per infinita exempla scripture divine dicunt posse probari, de quibus adducam pauca. Legitur enim 4 Reg. 8: “ivit igitur Asahel in occursum eius”, scilicet
20 Helysei, “habens secum munera et omnia bona Damasci”. De quo tamen constat quod in Damasco multa bona reliquit. Nec etiam

40 david] dedit Bb 41 10] 18 We 2 appellationibus] appellantibus We 9 istius] *omitted* Ly 9 iterum] *cancelled* We 10 isti] istius Ly 12 liceat] licet Fi An Ly 13 16] 15 Bb An We 15 intelligentiam] intelligendam We 15 autem] auctoritatem We 19 8] 7 Bb An Fi Ly 21 damasco] Damascei Bb etiam *added* Ly

41–42 2 Samuel 10:1-14 19–20 2 Kings 8:9

de omni genere bonorum Damasci habuit secum. Non enim portavit secum aliqua de omni specie lapidum, vasorum, instrumentorum, lignorum, animalium, ciborum, metallorum, et ceterarum rerum que erant in Damasco. Legitur etiam Marci 1 : “egrediebatur ad illum”, scilicet Iohannem Baptistam, “omnis Iudee regio et Hierosolimite universi et baptizabantur ab illo”. Et tamen multi Hierosolimite a Iohanne minime baptizati fuerunt. Multi enim principum, sacerdotum, et seniorum qui erant Hierosolimis ab ipso baptizari nolebant, quia sibi nullatenus crediderunt, teste Salvatore qui, ut habetur Matth. 21, dixit eis: “venit enim ad vos Iohannes in via iustitie et non credidistis ei”. Et ita verba Marci predicta non sunt generaliter intelligenda. Sic etiam sepe mandata generali iussione nonnulla intelliguntur excepta (Extra, *De officio legati, Quod translationem*). Verba ergo generalia non debent semper generaliter intelligi.

Per hoc ad auctoritatem Gelasii respondent quidam, dicentes quod ab apostolica sede, hoc est a papa, nunquam prorsus est appellandum, nisi inveniatur contra fidem errare vel in aliquo crimine de quo scandalizetur ecclesia incorrigibilem se ostendat. Aliter dicunt aliqui, quod Gelasius loquitur de appellationibus absque quibus sententia iudicis transit in rem iudicatam. Tali enim appellatione non est appellandum a papa licet contra fidem

24 animalium] alium Fi 25 1] de Iohanne *added* Ly 26 scilicet] ad *added* We 26–27 regio] religio Bb 27 et²] ut Ly 27 baptizabantur] baptizantur Bb baptizarentur Ly 28 a] ab Bb 28–29 multi²... principum] Et patet quod nulli Ly 30 ipso] illo An 30 nolebant] volebant Ly 30 crediderunt] credebant Ly 31 21] 11 Bb An Fi Ly 31 dixit] dicit Fi An Ly 31 eis] ipsis We *omitted* Ly 31 enim] *omitted* Bb Fi An We Ly 32 credidistis] credistis Fi 33 marci] *omitted* Ly 33 etiam] et Fi 34 iussione] iurisdictione We 34 intelliguntur] intelligunt Bb 34 excepta] *omitted* Ly 37 dicentes] dicentes We 38 ab] *omitted* Bb 38–39 est appellandum] appellare We

25–27 Mark 1:5 31–32 Matthew 21: 32 34–35 col. 184 37 1 Dial. 6.16.20-23

erraverit orthodoxam, quia sententia contra fidem sive appelle-
 45 tur sive non appelletur non potest transire in rem iudicatam, et
 ideo dicunt quod quamvis liceat tamen non est necesse a tali sen-
 tentia appellare, et quamvis a tali sententia aliquis non appella-
 verit quantumcunque tempus transierit, licebit tamen sententiam
 50 impugnare. Aliter dicunt nonnulli quod Gelasius loquitur de ap-
 pellationibus interiectis pro causis particularibus, non pro causis
 que tangunt totam christianitatem. Non enim licet appellare, ut
 dicunt, nisi papa erraverit contra fidem, vel nisi sit incorrigibi-
 lis de aliquo crimine, de quo omnes christiani leduntur. Pro aliis
 autem causis appellare non licet, quamvis quidam dicant quod
 55 si ecclesia universalis conveniret in unum ipsa haberet papam de
 omni crimine iudicare.

Discipulus: Quamvis non audierim quod frater M. et adhe-
 rentes sibi istud ultimum opinentur, tamen alias super isto volo
 tecum diligentius disputare et motiva eorum ad reprobandum sol-
 60 licite perscrutari. Nunc vero dic quomodo ad aliam auctoritatem
 Gelasii respondetur.

Magister: Ad illam respondetur sicut ad precedentem, quod
 loquitur in aliis causis quam in causis fidei, vel de appellationi-
 bus absque quibus sententia transit in rem iudicatam. Sunt enim
 65 nonnulli qui horrent audire quod, quamvis papa assereret legem

---

44 quia] talis *added* Ly 44 sive] *omitted* Bb 44–45 appelletur¹] appel-
 latur Ly 45 appelletur] *omitted* Ly 46 quod] *omitted* Ly
 47–48 appellaverit] appellaret Ly 48 quantumcunque] quamcunque Bb in
 quodcunque Ly 48 tamen] dictam We 52 erraverit] erravit Bb 53 quo] omnes
 leduntur christiani Vc (*cancelled*) **scandalizatur ecclesia. Iste autem ambe
 cause ad omnes pertinent christianos quia per dua predicta** *added* Vc*
**scandalizetur ecclesia. Iste cause de se ad omnes pertinent christianos
 quia per duo predicta** *added* We Ba 54 quamvis] licet We 57 m] Michael
 Bb An Fi We 58 sibi] sui Ly 58 opinentur] opientur Bb 62 illam]
 auctoritatem Gelasii Ly 63 quam ... causis²] *omitted* Bb64 absque] sine Ly 64
 transit] transiret We 64 in rem] *omitted* Fi 65 assereret] asseret Bb

---

60–61 1 Dial. 6.16.23-28

christianam esse falsam et Christum fuisse pseudo-prophetam, non liceret appellare ab ipso.

Discipulus: Iste sunt hereses tam patentes et totam fidem catholicam enervantes, quod non est negandum quin pro talibus a summo pontifice appellare liceret. Tamen, ut videtur, pro aliis appellare non licet. 70

Magister: Dicunt nonnulli quod hic erras aperte, quia si pro maxima heresi licet appellare a summo pontifice, etiam pro minima heresi appellare licebit, quia idem iuris est in magnis et in parvis. Quod Alexander tertius, ut habetur Extra, *De appellationibus*, c. *De appellationibus*, aperte testari videtur, dicens: “de appellationibus pro causis minimis interpositis volumus te tenere, quod eis, pro quacunque levi causa fiant, non minus est, quam si pro maioribus fierent, deferendum”, ubi dicit glossa: pro quocunque appellatur “ita potest quis gravari in parvo sicut in magno, quantitas cause non facit quare introducta sit appellatio sed iniquum gravamen, supra eodem c. *Ad nostram* et infra eodem c. *Cum speciali § Porro* sic etiam in minima re furtum committitur, 14 q. ultima cap. ultimo”. Ex hiis colligitur quod si licet a summo pontifice appellare pro maxima heresi, puta si pronuntiaret vel assereret legem christianam esse falsam et malam vel Christum fuisse pseudo-prophetam, licebit pro minima heresi ap- 75 80 85

66 et] vel 67 non] modo Ly 69 enervantes] annihilantes We 70 liceret] liceat Ly 73 etiam] et An Fi Ly 73–74 minima] omitted Fi 74–75 magnis ... parvis] parvis sicut in magnis Ly 75 in] omitted Bb 78 si] omitted We 80 appellatur] appellante Ly 82 supra] cap. added Ly 82 eodem¹] 4 Ly 83 §] c. Ly 83 porro] et added We 83 sic] sicut Ly 83 minima re] minibus rebus We 85 pro] omitted Bb

75–79 col. 413 79–84 Gloss, s.v. minimis, col. 913 82 col. 410 82–83 col. 438 84 14 q. 6 c. 4 (*Fur*) col. 744

pellare ab ipso. Et consimili ratione si licet impugnare et accusare
 papam si diceret legem christianam esse falsam et fidem sarrace-
 90 norum esse tenendam, licebit etiam impugnare et accusare papam
 si minimam heresim qualitercunque sacris literis obviantem pre-
 sumpserit affirmare. Et per eandem rationem dicunt aperte patere
 quod si impugnantes et accusantes papam asserentem quod fides
 christiana est mala et falsa sunt a catholicis defendendi, etiam im-
 95 pugnantes et accusantes papam de minima heresi quantumcunque
 latenti sunt a catholicis defendendi.

Discipulus: Istanimis me urgent, de quibus post opus istud
 mentem tuam exquiram. Nunc vero dic quomodo ad rationes qui-
 bus ostenditur quod a papa appellare non licet respondetur.

100 **Magister:** Ad primam respondetur quod si papa fiat hereticus,
 superiorem habet in terris, et ideo ab eo appellare licet, et ita licet
 impugnare et accusare ipsum.

Ad secundam respondetur quod a iurisdictione pape heretici
 sunt omnes catholici absoluti, et ideo a papa heretico licet cuilibet
 105 appellare, non ut eximatur a iurisdictione pape heretici, quia non
 per appellationem sed per apostasiam pape quilibet a iurisdictione
 sua est exemptus. Licet tamen catholico appellare a papa heretico
 quia forte videt quod per appellationem utilius et efficacius pa-
 pam hereticum poterit impugnare. Si autem papa non errat contra
 110 fidem, appellans ab illo falso et inique non est a iurisdictione pape
 simpliciter et absolute exemptus, sed ad tempus, ut pape innocen-
 tia declaretur et calumpniator evidentius convincatur et acerrime

88 si] *omitted* Ly 89–90 si ... papam] *omitted* Ly 92 et] *omitted* Ly 92
 aperte patere] *omitted* Ly 93 impugnantes] etiam *added* Ly 93
 accusantes] accusante Bb 94 est] *esset* We 95 papam] *omitted* Ly 95
 quantumcunque] quamcunque Bb 96 latenti] latente Ly 100 fiat] fieret Ly
 101 et² ... licet²] *omitted* Bb 101 ita] etiam *added* We 104 a] *omitted* Bb
 107 sua] ipsius We 107 tamen] etiam We 107 catholico] *omitted* Ly 108
 forte] *for* Bb 108 appellationem] apostasiam We 109 errat] *erret* Ly 110
 illo] ipso Ly 110 falso] false Ly 112 acerrime] a crimine Fi Ly

puniatur, est habendus pro exempto. Alii autem, nescientes ipsum inique procedere, in favorem fidei christiane et ut vel pape innocentia declaretur vel eius malitia confundatur debent talem appellantem defendere, qui, postquam fuerit de iniquitate convictus, debent ut puniatur acerrime fideliter laborare. 115

Discipulus: Quid si papa tenuerit aliquam assertionem contrariam veritati catholice quam non tenetur explicite credere, et alius ipsum de tali errore impugnaverit, nunquid talis impugnans a iurisdictione pape est exemptus. 120

Magister: Respondetur quod in hoc casu talis impugnans non est a tota iurisdictione pape exemptus etiam ad tempus, quia in omnibus que non sunt in derogationem impugnationis sue, pape sicut prius obedire tenetur. Quantum vero ad illa que suam impugnationem impedire valerent, pape deberet minime obedire, quia fides catholica est summo pontifici preferenda, imo etiam quelibet minima veritas catholica est summo pontifici etiam catholico preponenda. Et ideo impugnans assertionem pape hereticam contrariam veritati quam papa explicite credere non tenetur (et propter hoc papa in tali casu non esset hereticus sed catholicus reputandus), in nullo deberet obedire pape in preiudicium impugnationis sue legitime, licet sibi teneatur in aliis obedire. 130

Discipulus: Dic qualiter ad tertiam rationem respondetur.

Magister: Dicitur quod ab obedientia pape heretici licet recedere, exemplo illorum qui ab obedientia Anastasii secundi lau- 135

---

113 puniatur] nec *added* Ly 113 exempto] **papa enim ne videatur iudex in propria causa in talem appellantem potestatem in preiudicium appellationis exercere non debet** *added* We Vc* Ba 113 – 114 ipsum] illum Ly 114 qui] ut *added* Bb Fi An We Ly 117 debent] debet Fi *omitted* Ly 117 ut] *omitted* Bb 117 puniatur] puniantur Bb 117 acerrime] acerbe We Ly 121 est] erit We 124–125 pape] *omitted* Ly 126 deberet] debet Fi An 128 etiam] et Bb 129 impugnans] impugnantes Ly 129 pape] *omitted* Bb 130 veritati] *omitted* Fi An 132 deberet] debet Ly 133 teneatur] teneantur Bb

- dabiliter recesserunt. Ab obedientia autem pape catholici errantis contra fidem quantum ad aliquid quod non tenetur credere explicitate non licet absolute recedere, quamvis assertionem suam liceat
 140 impugnare. Et si aliquid preciperet quod esset in preiudicium impugnationis sue, quantum ad hoc non esset obediendum eidem. Capitulum autem dis.12 *Preceptis* loquitur de papa catholico nichil precipiente quod sit in derogationem divini honoris et fidei orthodoxe.
- 145 Ad quartam rationem dicitur quod non licet eidem pro eadem causa, eodem tempore, absolute appellare ab aliquo et ad ipsum, et ideo, qui appellaret a papa pro heresi, non liceret sibi tunc pro heresi appellare ad ipsum, et si de facto attemptaret esset tanquam sibimetipsi contrarius repellendus. Pro diverso autem tempore
 150 cet eidem pro eadem causa appellare ab aliquo et ad ipsum et econverso. Unde sepe quis appellat ad suum episcopum vel metropolitanum, qui tamen postea, si senserit se gravatum indebite vel reputaverit sententiam datam iniquam, appellat ab ipso. Sic aliquis reputans papam catholicum poterit ad ipsum pro causa
 155 heresis appellare, a quo tamen si aliquid diffinierit vel asseruerit fidei contrarium orthodoxe sibi appellare licebit.

Ad quintam rationem respondetur quod pro aliqua causa temporali appellare ab imperatore liceret, sicut etiam de aliqua posset coram populo accusari. Nam et populus posset ex causa impera-

---

138 quantum] quo Ly 139 recedere] *omitted* Ly 139 quamvis] licet Ly 140 si] *omitted* Bb 142 preceptis] assumptum Ly 142 catholico] heretico Ly 142 – 143 nichil] super hoc Ly 145 dicitur] respondetur Ly 146 absolute] *omitted* We 148 attemptaret] appellaret Ly 149 sibimetipsi] sibimet Ly 153 ipso] illo Ly 155 diffinierit] diffinierit Bb Fi 155 vel] et Ly 155 asseruerit] asseruit An Fi Ly 158 et] etiam Fi An Ly 158 aliqua] aliquo We 159 populo] papa Ly 159 accusari] appellare Ly

---

145 1 Dial. 6.16.50-56 157 1 Dial. 6.16.56-61

torem deponere, quemadmodum diversa regna suos reges deposuisse leguntur. 160

Ad sextam respondetur quod ab illo ad quem sunt omnes cause fidei deferende non est appellandum, si non erraverit contra fidem orthodoxam. Si autem erraverit, licet appellare ab ipso et etiam licet eum fortiter impugnare, et tali impugnationi est ab omnibus catholicis deferendum, et tales impugnantes sunt ab omnibus catholicis, quantum congruit cuilibet, defendendi. 165

Discipulus: Nunquid secundum illos tenentur catholici talibus impugnationibus summi pontificis adherere.

Magister: Respondetur quod multi tenentur taliter impugnantem papam defendere et impugnationibus eorum deferre, qui tamen non tenentur eorum impugnationibus adherere, quia ad hoc quod aliquis teneatur taliter impugnantem papam defendere et impugnationibus eorum deferre sufficit quod nesciat eos malo zelo papam de heresi impugnari, cum etiam iudex quandoque sciens appellationem iniquam et falsam debet eidem deferre. Ad hoc autem quod teneatur quis impugnationibus adherere, requiritur quod sciat quod talis impugnationis continet equitatem et veritatem, et ideo qui sciunt aliquos papam de heresi impugnare, quamvis non debeant eorum impugnationibus adherere, debent tamen eos defendere quousque causa fuerit terminata, et interim querere sollicitate veritatem, iuxta legem divinam que, ut habetur Deuter. 13, sic precipit: “si audieris in una urbium tuarum quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum dicentes aliquos egressi sunt filii Belial de medio tuo et averterunt habitatores urbis tue atque 170 175 180 185

162 sextam] rationem *added* We 163 deferende] doferende Ly 165 eum] ipsum We 166 ab¹] *omitted* Ly 166 tales] taliter We 167 congruit] congruerit Ly 171 deferre] adherere Ly 171–172 qui ... adherere] *omitted* Ly 173 papam] hereticum *added* Ly 174 nesciat] nesciant We 176 debet] debeat We Ly 181 interim] iterum Ly 183 precipit] precepit Ly 185 de ... tuo] *omitted* Bb Fi An We Ly 185 averterunt] everterunt Bb Fi An We Ly 185 tue] *omitted* Bb Fi An We Ly

dixerunt ‘eamus et serviamus diis alienis’ quos ignoratis quere
sollicite etc.” Ex quibus verbis datur intelligi quod si aliqui as-
serunt papam vel alium velle fidem corrumpere orthodoxam, non
sunt statim repellendi, nec continuo cruciandi, vel alias male trac-
tandi, sed prius est veritas sollicite indaganda, et per consequens
190 ipsi sunt interim defendendi.

Capitulum 56

Discipulus: Non modicam apparentiam habere videtur, et ex
auctoritate Deuter. 13 *suprascripta* videtur trahere fulcimentum,
quod si aliqui, maxime viri literati et hactenus bone opinionis et
5 fame, constanter affirmant et se offerunt probaturos papam esse
pravitate heretica viciatum vel irretitum, alii catholici debent in
favorem fidei sollicite querere veritatem. Ideo ad materiam a qua,
ex quo de appellationibus a summo pontifice et impugnantibus
ipsum tractabimus, aliquantulum digressi videmur, volo reverti, et
10 diligenter discutere qualiter si papa fuerit de heresi diffamatus de-
bent catholici procedere inquirendo veritatem, quia sic limpidius
inspiciam veritatem. In primis autem cupio scire quid secundum
istos assertores catholicis sit agendum si, postquam catholici zelo
fidei christiani accensi inquirere ceperint de papa super crimine
15 heresis diffamato, papa taliter diffamatus eos totis viribus molitus

186 serviamus] servamus An Ly 186 – 187 quere ... etc.] *omitted* Ly 187
sollicite] veritatem *added* Fi An Ly 189 nec] in *added* Ly 189 cruciandi]
trucidandi We Vc* Ba Fr 191 interim] interea Ly 2 et] *omitted* Ly 3
suprascripta] scripta Bb An Fi Ly scriptura 5 affirmant] affirmant Ly 5
offerunt] offerent Bb offerant se Ly 6 viciatum vel] *omitted* We 7 ad]
omitted Bb primam *added* Ly 9 ipsum] ipsam Ly 10 de heresi] *omitted*
Ly graviter *added* We 10 – 11 debent] debet An debeant We 13 istos]
istas Ly 13 assertores] assertiones Ly 13 zelo] zolo Bb

fuerit impedire.

Magister: Respondent quod eo ipso quod papa in hoc casu niteretur catholicos impedire ne de ipso inquirerent veritatem, deberent ipsum magis suspectum habere, eo quod ostenderet se lucem odire, et quod nollet ad lucem stricti iudicii venire ne arguerentur ipsius errores, et propter hoc deberent magis sollicitè querere veritatem, et auxilium brachii secularis requirere pro inquisitione securius facienda. 20

Discipulus: Quid si papa nullo modo vellet desistere ab impediendo eos ne ad inquisitionem procederent. 25

Magister: Respondent quod si non possent catholici aliter ad inquisitionem procedere nisi prius summum pontificem captivarent, ipsum deberent capere et tenere, si potentiam talem possent habere, invocato auxilio brachii secularis.

Discipulus: Hic isti videntur contradicere assertioni priori. Nam prius dixerunt quod nulla persona aut collegium habet iurisdictionem super papam de heresi mendaciter diffamatum, licet debeant catholici dubitare an habeant iurisdictionem super ipsum, et ideo teneantur ad inquisitionem procedere faciendam. Nunc autem dicunt quod habent potestatem ipsum capiendi. Potestas autem capiendi nunquam est sine iurisdictione coactiva, ergo si- 30
biipsis contradicunt aperte. 35

Magister: Dicunt quod hic ostendis te scripturarum et rationis naturalis intellectum nequaquam habere. Nam potestas capiendi,

---

17 respondent] aliqui *added* Ly 18 inquirerent] inquireret Fi 19 deberent] debent We
20 stricti] districti Ly 22 secularis] seculare Bb 22 requirere] querere Bb
25 eos] *omitted* Ly 26 respondent] Respondetur Ly 31 prius] *omitted*
Bb 31 aut] nec We 35 capiendi] capi An 36 autem] ipsum *added* We
36 iurisdictione] iurisdictionem Bb 36 coactiva] *omitted* Ly 38

26–29 Bb, fo. 100rb *in margine*: **casus Jo. 23**. The reference is to the Pisan Pope John XXIII, 1410-1415 31 1 Dial. 6.14

40 detinendi, et ligandi nonnunquam ab omni iurisdictione separatur. Nam non solum medicus sed etiam socius, imo etiam subditus et servus, habet potestatem capiendi et ligandi freneticum dominum suum se precipitare volentem, vel in aqua submergere, vel alio modo occidere semetipsum, secundum quod ex verbis beati
 45 Augustini que ponuntur 5 q. 5 *Non omnis*, et 23 q. 4 c. *Ipsa pietas*, et c. *Minimum*, colligitur evidenter.

Discipulus: Istud exemplum non est ad propositum, quia secus est de aliquo subdito se volente occidere quia perdidit usum rationis, et de papa qui est caput omnium, in quem in nullo casu
 50 licet manus iniicere violentas.

Magister: Male dicis, ut dicunt, cum asseris quod in nullo casu licet in papam manus iniicere violentas, quamvis non liceat in ipsum manus iniurias iniicere. Nam si papa, sive effectus freneticus aut aliter alienatus a sensu, vel, habens usum rationis, ex
 55 desperatione vel tristitia vel alia causa quacunque vellet seipsum occidere, semetipsum de muro precipitando vel aliter, violenter esset tenendus. Si etiam esset in aliqua domo quam quis sciret certissime ruituram, et ille sibi prenunciaret domum ruituram, si papa nollet credere nec exire, papa in hoc casu esset extrahendus
 60 invitus, et ita manus violenta esset iniicienda in papam. In pluribus etiam aliis casibus licite posset quicumque servus manus

40 detinendi] *omitted* Ly detinandi An Fi We 40 – 42 et ... capiendi] *omitted* Ly 40 et] *omitted* We 42 habet] habent We 42 freneticum] et *added* Bb An Fi Ly etiam *added* We 45 omnis] omni Ly 46 minimum] Nimium Bb We 46 evidenter] ad omnes in caritate existentes pertinere *added* Ly 47 est ad] a Bb 49 in²] *omitted* We 51 dicunt] videtur An Fi 52 liceat] licet Ly 53 nam] *omitted* Ly 54 vel] non Ly sive We 57 esset²] *omitted* An Fi 57 quis] ui Fi 58 prenunciaret] pronunciarer Ly 58 si] sed Bb 59 papa¹] papam Bb 59 casu] *omitted* An Fi 60 papam] ipsum We

45 col. 549 45–46 col. 909 46 col. 916

iniicere violentas in papam, ipsumque ligare et fortiter detinere. Et ita manifeste potestas capiendi, ligandi, et detinendi ab omni iurisdictione poterit separari. Non enim per frenesim pape vel alterius, vel voluntatem occidendi seipsum, tribuitur alicui iurisdictione super volentem seipsum occidere, et tamen tunc habet etiam servus potestatem capiendi, ligandi, et detinendi etiam papam. 65

Discipulus: Cogor concedere quod potestas capiendi, detinendi, et ligandi ab omni iurisdictione poterit separari, sed hoc non accidit nisi quis velit seipsum occidere. 70

Magister: Quid si papa vellet absque nece in seipsum manus iniicere, oculosque proprios eruere, aut manus vel pedes abscidere.

Discipulus: Etiam tunc posset licite ab alio absque iurisdictione ligari. 75

Magister: Si papa vellet alium occidere sine causa, nunquid illi liceret vim vi repellere absque iurisdictione.

Discipulus: De hoc vellem scire quid predicti assertores dicant. 80

Magister: Dicunt quod liceret saltem regi vel laico vim vi repellere, et tamen per talem repulsam iurisdictionem super papam repellens vim vi minime obtineret.

63 ita] patet *added* Ca Ax Es Fr Di Ba To 63 manifeste] quod *added* Ax Es Fr Di Ba To 63 capiendi, ligandi] ligandi et capiendi La Un Vd Ax Es Fr To ligandi, capiendi Lb 63 ligandi] *omitted* Ly Vg Va Pc Pa Ko 64 poterit] potuit Va 64-65 non..alterius] non per frenesim vel alterius Vb 64-65 pape...voluntatem] vel per aliam infirmitatem volenti Pb Ar 65 vel voluntatem] volentis Ly 65 voluntatem] Vg Va Pa Pc Ko La Lc Un Vd Vc* Na We To Es Di Ba Fr: voluntate Bb An Fi Sm Ce Ax To 65 occidendi] occidi Ly Sm occidere Pc Pb Ar 65 seipsum] se Ba Ax To Es Di Fr 66 super] supra Ly Va 66 volentem] valentem Sm volente Ca La Lc Un 66 seipsum] se Ly Sm 66 et] *omitted* Ca Vd Un La Lc Ax To Es Di Fr Ba 66-67 et...potestatem] *omitted* Ar 66-67 habet...servus] etiam servus habet Ax To Es Di Ba Fr Lb² 67 capiendi ligandi] ligandi capiendi Ca Vd La Lc Un 67 et] *omitted* Un Ar 67 detinendi etiam] etiam detinendi Ly 67 etiam] *omitted* Vd Ax To Es Di Fr et etiam Ar 69 cogor] *omitted* Ar 69 – 70 detinendi] *omitted* Bb 69-70 detinendi et ligandi] ligandi et detinendi Pc To Es Di Ba Fr 70 separari] seperari Ax **Magister** *added* Vd 70 sed] licet Ax et Pa Fr 70 hoc] *omitted* Lc Es To 71 nisi] quando *added* La Es Di Fr Ba To 71 velit] vult Ax Es Di Fr Ba se vult To 71 occidere] interficere Pb 72 magister] **ideo quero** Ba To Di Es Ax Fr Ca Pa² Lb² **Discipulus** Vd La *omitted* Ca Lc 72 nece] necessitate Ly voce To 72 manus] violentas *added* Ax Di Fr Lb² Ba violontas *added* To 72-73 manus...propriis] iniceret manus violentas oculos sibi volens Es 73 oculosque] oculos Sm Vb Pb Lb Ar Ly Di Ba oculos quoque Fr 73 proprios] ipsos Vg Va Ko *omitted* Ly Vb Pb Lb Ar Di Ba 73 aut] et Ce 73 aut manus vel] vel manus aut Na Sm Ca La Lc Un Vd Ax To Es Di Ba Fr manus vel Pb Ar 73-74 abscidere] abscindere Na Sm Va Pa Pb Pc Lb Ko Ar Ca La Vd Un Ax To Es Di Ba Fr etc. *added* La 75 discipulus] **Magister** Ba To Di Es Ax Fr Ca Vd La Lc Un Pa² Lb² 75 etiam] et Sm *omitted* Ba To Di Es Ax Fr Lb² 75 posset] potest Ax Ba To possit Ko 75 licite] aliquis *added* Vg Va Pa Pc Ko 75 alio] illo Ar 77 magister] **Discipulus** Ba To Di Es Ax Fr Ca Vd La Lc Un Pa² Lb² Quid *added* We Ba To Di Es Ax Fr Pa² Lb² 77 sine] absque To Es 77 sine causa] *omitted* Va 78 illi] ei Ko 79 discipulus] *omitted* Ba To Di Es Ax Fr Pa Vd La Un magister ad Lc ad Ca 79 hoc] enim *added* Ax Es Di Fr Ba To 79 vellem] vellet

Va 81 liceret saltem] ligeret saltim An saltem liceret Na Sm Va Pa Pc Lb Ca Vd La Lc $\overline{\text{Un}}$
Ax To Es Di Ba Fr liceret in casu saltem Pb Ar 81 regi] recti Ko 81 vel] et We Vc* 83
repellens] repellendi Ly

Discipulus: Non adducunt exempla nisi ubi imminet mors
85 corporalis vel saltem lesio gravis.

Magister: Si licet pro morte corporali (imo pro gravi iniuria corporali) propria et aliena vitanda manus iniicere violentas in papam absque iurisdictione, multo magis pro morte spirituali multitudinis fidelium vitanda licebit in casu manus iniicere
90 violentas in papam. Consimili enim modo arguendi arguit beatus Augustinus ad probandum quod licet in hereticos exercere vindictam, ut habetur 23 q. 4 c. *Ipsa pietas* fundans se in isto medio: ‘omne quod debemus impendere hominibus pro morte eorum temporali vitanda, debemus eisdem impendere pro morte eterna
95 vitanda’, dicens in hec verba: “quid igitur de opere misericordie, quod pro vita eterna adipiscenda et pena eterna vitanda hominibus deberemus impendere, iudicandum est, si pro salute ista non solum temporali, sed etiam brevi et ad tempus exiguum liberanda sic nos subvenire hominibus ratio vera et benigna compellit”.
100 Ex quibus verbis et Augustini processu ibidem, ubi per multa exempla probat quod debemus etiam illos qui minime sunt de iurisdictione nostra liberare a morte invites et in eos manus iniicere violentas pro morte vitanda, colligunt isti quod si pro vitanda morte pape et alterius licet manus iniicere violentas in
105 papam, ipsumque captivare, tenere, et ligare, multo fortius licebit in casu pro morte spirituali vitanda ipsius pape et aliorum, et

---

84 adducunt] addunt Bb 84 imminet] ipsi immineret Ly 87 vitanda] fidelium vitanda Ly 88 iurisdictione] speciali multitudinis fidelium added Ly 89 multitudinis fidelium] omitted Ly 95 dicens] dicit Ly 96 quod] omitted Ly 96 adipiscenda ... eterna²] omitted Bb 97 deberemus] debemus We omitted Bb An Fi Ly 98 et] omitted To 99 compellit] compellitur Bb 102 et] etiam We 104 morte] corporali added Fi An 106 aliorum] alterorum Ly 106 et²] omitted Ly

pro vita eterna adipiscenda salvandoque grege dominico manus iniicere violentas in papam ipsumque fortiter ligare et tenere.

Discipulus: Videtur apparens, si constaret papam velle spiritualiter corrumpere orthodoxos, quod captivari posset et teneri, sed propter infamiam facti, de qua non constaret quod non esset falsa, non esset hoc agendum. 110

Magister: Non dicunt isti quod propter infamiam papa captivari deberet, sed asserunt quod si patenter impediret inquisitionem debitam fieri de ipso, pro salute totius christianitatis deberet detineri per illos qui tantam haberent potentiam temporalem, nec essent detinentes excommunicati. Sicut nec illi sententiam excommunicationis incurrerent, qui detinerent papam volentem seipsum vel alium innocentem absque causa occidere. Non incidit quis in canonem propter iniectioem manuum in papam vel alium clericum, absque enim temeritate vel dolo. 115 120

Discipulus: Violentia non videtur esse sine temeritate vel dolo.

Magister: Respondent quod potes equivocare de vocabulo 'violentie', et aliter uti vocabulo quam ipsi accipiant. Ipsi enim accipiunt iniectioem manuum violentam pro omni iniectioe manuum in invitum, et sic constat quod iniectio manuum violenta in aliquem potest esse caritativa, absque omni temeritate et dolo. 125

Capitulum 57

Discipulus: Ex quo, secundum istos, de papa super crimine

107 dominico] dominica We 109 discipulus] Istud *added* Ly 110 captivari] capi Ly 111 facti] falsam Ly 112 falsa... esset] *omitted* Bb 116 potentiam] potestatem Ly 117 118 volentem] volente Bb 123 potes equivocare] equivocas Ly 124 aliter] vis *added* Ly 124 ipsi?] Episcopi Ly 2 de ... super] super papa de Ly

heresis diffamato catholici habent inquirere, et ipsum etiam captivare si propter resistantiam eius aliter non possunt procedere ad
 5 inquisitionem faciendam, peto ut dicas ad quos, secundum istos assertores, spectat inquisitio supradicta.

Magister: Dicunt quod spectat ad illos catholicos ad quos spectaret pape punitio, si esset in heresi manifesta deprehensus. Unde, ut dicunt, predicta inquisitio primo et principaliter spectat
 10 ret ad universalem ecclesiam, si essent ita pauci catholici quod omnes convenirent in unum vel possent leviter convenire. Secundo, pertineret ad concilium generale quod vices gerit universalis ecclesie. Tertio, si nec universalis ecclesia conveniret in unum, nec generale convocaretur concilium, spectaret ad diocesanum in
 15 cuius diocesi papa moraretur, cum consilio vicinorum episcoporum si esset necesse. Si autem diocesanus negligeret, pertineret ad sedem vel clerum ubi papa moraretur. Si vero omnes clerici essent dampnabiliter negligentes, talis inquisitio spectaret ad laicos.

Capitulum 58

Discipulus: Video quod isti proportionabiliter dicunt de inquisitione facienda de papa super heresi diffamato sicut dicunt de
 5 punitioe pape in manifesta heresi deprehensi. Ideo istam materiam censeo differendam quousque investigavero quis debet punire papam qui manifeste deprehenditur in heresi. Nunc autem dicas propter quam infamiam, secundum istos, est de papa inquisitio facienda.

---

3 heresis] heresi Ly 6 inquisitio] facienda *added* Fi 7 spectat] spectant Ly 8 manifesta] manifeste We Ly 10–11 quod omnes] *omitted* An Fi 11 convenirent] convenissent An Fi We 12 gerit] tenet Ly 13 ecclesia] *omitted* Bb nec concilium generale *added* We 14 nec ... concilium] vel convocaretur We 14 convocaretur] convocatur Bb 15 vicinorum] viciorum Bb 1 58] 56 Fi 2 proportionabiliter] proportionaliter Fi We 5 censeo] ceseo Bb 6 deprehenditur] deprehenderetur We 6 in] de Ly 7 propter] per Fi 7 papa] *omitted* Bb

Magister: Ut ad tuam interrogationem perfecte respondeant, distinguunt, quia aut fama est orta a certis personis, providis et discretis, integre opinionis et fame, ante infamiam pape nolentibus papam accusare de heresi, aut est orta ab incerto auctore, vel a certo auctore nolente contra papam inscribere sed denunciare volente. Si primo modo, dicunt quod est omnino procedendum ad inquisitionem nisi papa sponte se velit iudicio bonorum virorum submittere. Si autem orta est fama ab incerto auctore, vel auctore certo denunciare volente, et non est tanta infamia quin absque scandalo ecclesie et periculo fidei valeat tolerari aut etiam dissimulari, non videtur quod sit ad inquisitionem procedendum. Aliter de necessitate salutis tenetur ille cuius interest, et potest, diligenter inquirere veritatem. 10 15 20

Discipulus: Dic quomodo, secundum istos, procedere debet iudex iuxta primum membrum.

Magister: Dicunt quod cum aliquis papam vult de heresi accusare, illi qui esset iudex pape in heresi deprehensi debet suam intentionem exprimere, quam iudex, quicumque sit ille, sive ecclesiasticus sive laicus, debet diligenter examinare. Et si invenerit ipsum ad accusandum idoneum, denuntiet pape quod de heretica impetitur pravitate, rogando eundem quod iudicio eligendorum iudicum se submittat, exemplo sanctorum patrum qui pro minoribus criminibus se aliorum iudicio subiecerunt. Quod si papa de sua confidens innocentia pro omni scandalo amovendo consense- 25 30

10 quia] quod Ly 11 – 12 nolentibus] volentibus Bb An Ly 12 est] omitted Bb 12 – 13 vel ... auctore] vel a certo auctore] omitted Ly 13 nolente] volente Ly 13 sed] seu Ly 16–17 vel auctore] omitted Bb 17 auctore] omitted Ly 17 volente] nolente We 17 et] omitted Bb 19 dissimulari] et added Bb 24 dicunt] omitted Bb 24 – 25 accusare] tunc added Ly 25 illi] ille Ly 26 quicumque] quecunque Ly 26 sive] omitted Bb 28 denuntiet] denunctiet We 29 impetitur] impeditur Ly 29 pravitate] pravitate We 29 eundem] eum Ly 30 iudicum] omitted Ly 30 exemplo] ex Bb

rit facere, eligantur iudices a papa et accusare volente, qui secundum iustitiam sine personarum acceptione procedant. Si autem
 35 papa noluerit quoquo modo se submittere iudicio, ille qui esset iudex pape manifeste in heresi deprehensi, si habet tantam potentiam temporalem vel habere potuerit, ratione dubii, quia dubitatur an sit de iurisdictione iudicis supradicti, citet eundem et tandem, si potuerit, compellat papam sibi respondere.

40 **Discipulus:** Ista narratio multos includere videtur errores. Talis enim processus non est circa aliquem alium a papa habendus, ergo nec circa papam. Item, quomodo potest quis citare papam qui non est iudex pape. Amplius, non videtur quod papa teneatur iudicio cuiuscunque se submittere. Rursus, talis processus
 45 non videtur in legibus prefinitus. Quare temere isti talem modum procedendi prefigunt.

Magister: Istas obiectiones et multas alias isti assertores faciunt contra seipsos, respondentque ad ipsas, dicentes primo ad ultimam, quod non intendunt alicui formam procedendi circa
 50 ca papam prefigere, sed quia papa superiorem in causa heresis, quamdiu manet papa, non habet, et qualiter sic proceditur circa papam contra quem apparet legitimus accusator de heresi in legibus minime invenitur, ne papa contra fidem errare possit insolenter et catholicos secum trahere in errorem, oportet modum
 55 aliquem specialem, rationi consonum, non verbis legum totaliter innitentem nec ab intellectu legum penitus discrepantem, circa

---

36 habet] habeat Ly 36–37 potentiam] potestatem An Fi Ly 39 potuerit] poterit We 41 circa] contra We 42 circa] contra We 42 quis] aliquis Ly 49 alicui] aliquam Fi An Ly 49–50 circa] contra An Fi We 50 sed] *omitted* An Fi 50 quia] si *added* An Fi 51 sic proceditur] sit procedendum We 51–52 circa papam] *omitted* Bb 51 circa] contra We 56 legum] *omitted* Ly 56 circa] contra We

accusationem summi pontificis invenire. Quemadmodum, si regnum aliquod ex causa rationabili regem suum vellet compellere in iudicio coram populo respondere, cum in legibus regnorum de hoc casu nichil penitus caveatur, oporteret modum aliquem speciale excogitare qui esset in tali casu servandus. Modus autem superius recitatus de papa quem cupit aliquis idoneus accusare rationabilis istis apparet, quare videtur illis quod modus predictus circa papam congrue poterit observari. Nec tamen invident cui-cunque qui modum magis rationabilem cogitare valebit, et forte in aliquo casu, propter aliquas circumstantias, non esset predictus modus usquequaque servandus, nec forte propter potentiam et auctoritatem pape poterit dari certus modus in omni casu servandus. Per hoc dicunt quod male arguis cum dicis ‘talis processus non est tenendus circa alium a papa ergo nec circa papam’. Nam circa papam, quia non constat quod habet superiorem in hac causa, eo quod non constat ipsum esse hereticum, necesse est aliquid speciale servare et modo speciali procedere. Cum vero dicis quod nullus potest citare papam qui non est iudex pape, respondent quod, quia non solum qui est in rei veritate iudex alicuius, sed etiam qui dubitatur esse iudex potest ipsum citare, ideo potest quis citare papam quando probabiliter dubitatur an sit iudex eius.

---

59 cum] quia Ly 60 caveatur] teneatur Bb habetur Ly 60 oporteret] oportet An Fi We 60 – 61 speciale] rationabilem We 62 recitatus] recitatur An Fi We 64 circa] contra We 65 cogitare] excogitare Ly 67 forte] *omitted* An Fi 67 potentiam] potestatem Ly 67 et] vel Ly 68 omni] hoc Fi 69 per] Propter Ly 69 cum dicis] *omitted* Ly 70 – 71 nam ... papam] *omitted* Bb An Ly 71 quod] non *added* Bb An Fi Ly 75 quod] *omitted* Ly 77 quis] ipsum *added* Fi

Discipulus: Nemo debet dubitare se esse iudicem pape, quia debet esse certus quod non est iudex pape antequam de heresi
80 convincatur.

Magister: Respondetur quod quamdiu non apparet quis idoneus qui vellet accusare papam, nec est graviter diffamatus, debet quilibet esse certus se non esse iudicem pape. Quam cito autem apparet accusator idoneus de quo presumitur quod bono zelo
85 papam accusare proponit, vel papa est de heresi graviter diffamatus ita ut talis diffamatio convenienter dissimulari non possit, quicumque esset iudex pape (si papa esset manifeste in heresi deprehensus) posset probabiliter dubitare se esse iudicem pape. Postquam autem papa esset aperte in heresi deprehensus talis non
90 debet dubitare sed debet esse certus se esse iudicem olim pape. Non ergo in hoc casu quilibet debet esse certus se non esse iudicem pape, imo potest probabiliter dubitare papam ex suo delicto esse effectum de iurisdictione sua, et propter dubitationem probabilem habet potestatem in iure citandi ipsum.

95 **Discipulus:** Quid si non audet citare ipsum, scilicet papam.

Magister: Dicitur quod si principes et potestates ac clerici et laici causam Dei negligenter et favor pape indebitus ita multitudinem occuparet quod papa nec ad submittendum se iudicio nec ad respondendum quomodolibet induci vel cogi valeret, non
100 restaret illis qui eum de iure citare deberent nisi dolor et gemitus, essetque eis servandum consilium beati Augustini quod dat catholicis quando peccans habet multitudinem sociam, qui, li-

---

79 de heresi] *omitted* Ly 81 respondetur] Videtur Ly 81 quis] aliquis We 82 vellet] velit We 86 ut] quod Ly 86 possit] potest Ly 88 – 89 posset ... deprehensus] *omitted* Bb 90 se ... pape] quod est iudex pape Ly 93 propter] talem *added* We 94 in] de We 95 ipsum scilicet] ipsum scilicet] *omitted* We 95 scilicet] id est Ly 96 dicitur] *omitted* Bb Respondetur We Respondent Ly 96 et potestates] *omitted* Bb 99 valeret] posset Ly 100 – 101 gemitus] et *added* Ly 101 essetque] esset Ly 102 peccans] potestas Ly 102 sociam] sociorum Ly 102 qui] *omitted* We

bro secundo Contra epistolam Parmeniani, ut recitatur 23 q. 4 c.
Non potest, ait: “non potest esse a multis salubris correctio, ni-
 si cum ipse corripitur, qui non habet sociam multitudinem. Cum 105
 vero idem morbus plurimos occupaverit, nichil aliud restat bonis quam
 dolor et gemitus”. Et infra: “revera cum contagio peccan-
 di multitudinem invaserit, divine discipline severa misericordia
 necessaria est. Nam consilia separationis et inania sunt, et perni-
 ciosa atque sacrilega, quia impia et superba sunt, et plus pertur- 110
 bant infirmos bonos quam corrigant animosos malos”. Et infra:
 “turba autem iniquorum, cum facultas est in populis promendi
 sermonem, generali obiurgatione ferienda est et maxime, si oc-
 casionem atque opportunitatem prebuerit aliquod flagellum de
 super Domini, quo eos appareat pro suis meritis vapulare”. Sic, 115
 si contra papam appareat idoneus accusator vel ipse fuerit de he-
 resi graviter diffamatus, si multitudo sibi favet ut nec induci vel
 cogi possit in iudicio comparere, nichil aliud accusatori illique
 qui esset iudex suus si esset manifeste in heresi deprehensus et
 aliis bonis catholicis restaret quam dolor et gemitus. Tunc enim 120
 citatio et accusatio essent inanes, et tamen non solum occulte
 sed etiam publice cum facultas haberetur absque perturbatione

103 parmeniani] Permeniani Bb An Fi We Permeniam Ly 104 ait ... potest²
 ] *omitted* Bb 104 ait] enim *added* We 105 ipse] ille We 107 dolor]
 color Bb 108 severa] vera Ly 109 necessaria] necessa An Fi We 109
 separationis] reparationis We 109 et¹] *omitted* An Fi We 109 sunt] istis
added Ly 110 sunt] *omitted* Bb Fi An We Ly 112 populis] propriis Bb 113
 est] *omitted* Bb An Fi We 114 atque] adque We 114–115 aliquod ... super
 ] *omitted* Ly 115 domini] Deo Bb An Fi Ly 115 quo] qua Ly 116 ipse]
 pape Bb 117 favet] faveret Ly 118 comparere] parere Ly 118 illique]
 illius Ly 122 facultas] faculta Bb

bonorum, essent fautores pape graviter increpandi et modis omnibus inducendi ut laborarent fideliter quantum liceret pro officio
 125 cuiuscunque quatenus in favorem fidei christiane papa iudicio se
 submitteret, vel illi qui esset iudex suus si esset manifeste in here-
 si deprehensus respondere cogere. Cum autem dicis quod papa
 non tenetur se submittere iudicio cuiuscunque, respondent quod
 130 in casu, pro scandalo evitando et veritate catholica declaranda et
 exaltanda ac pro communi utilitate procuranda, tenetur papa de
 necessitate salutis se iudicio inferiorum submittere.

Capitulum 59

Discipulus: Pande rationem eorum quare, si apparet accusator idoneus, papa tenetur de necessitate salutis se iudicio inferioris vel inferiorum suorum submittere.

5 **Magister:** Non putes quod ipsi intendant dicere papam in omni casu ad voluntatem cuiuslibet se debere submittere iudicio aliorum, sed volunt quod absque causa rationabili papa non debet iudicium recusare quando ex submissione sua declararetur veritas et iustitia. Et talis submittio nullum sibi spirituale preiudicium
 10 generaret, et accusantis zelus vel malitia panderetur. Ad hoc autem dicendum tali ratione moventur. Utilitas propria et communis sunt preferende malitie proprie et aliene omnique utilitati proprie temporali. Nam multorum utilitas preferenda est utilitati unius, ut habetur 7 q. 1 *Scias*, et 8 q. 1 *In scripturis*, et 25 q. 1 *Que*

125 cuiusque] cuiuscunque Fi An cuiuslibet Ly 126 vel] *omitted* Ly 126 illi] ille Bb illius Ly 126 manifeste] manifestus Ly 127 dicis] *omitted* Bb 128 cuiuscunque] cuiusque Bb 2 pande] Ostende Ly 2 apparet] appareat Ly 3–4 inferioris vel] *omitted* We Ly 6 casu] et *added* We 7 debet] *omitted* Bb 8 declararetur] declaratur Ly 9 nullum sibi] nullius Bb An Fi nulli Ly 9 spirituale] speciale Ly 12 proprie²] pape Ly 14 1²] *omitted* Bb 14 1³] 3 Ly

ad perpetuam. Ergo multo fortius utilitas propria et communis 15
preferende sunt utilitate proprie, et multo magis preferende sunt
malitie proprie et aliene. Sed papa quem accusator idoneus vult
de heresi accusare, submittendo se iudicio catholicorum, procurat
utilitatem propriam et communem, quia procurat declarationem
veritatis et iustitie que est utilitas propria et communis, et hec uti- 20
litas propriam utilitatem non impedit. Ergo papa ad hoc tenetur
in hoc casu de necessitate salutis. Hoc enim faciendo, si est inno-
cens, ab omni impetitione super crimine falso liberat semetipsum
accusantisque malitiam vel innocentiam manifestat, et veritatem
exaltat ac bono exemplo sibi subiectos edificat universos, dum ex 25
zelo veritatis et iustitie suorum inferiorum iudicium non recusat.
Si autem papa est reus, multo magis tenetur se submittere aliorum
iudicio vel sponte renunciare papatui, quia absque periculo anime
non potest papatui presidere eo quod omnis hereticus publicus et
occultus est omni ecclesiastica dignitate privatus. 30

Discipulus: Ista assertio videtur probabilitate carere quia per
predictam rationem papa pro omni iniuria quam faceret alicui et
pro omni excessu tenetur se subdere aliorum iudicio. Si enim pro
crimine falso teneretur se subdere iudicio aliorum, multo fortius 35
pro vera iniuria et vero excessu se subdere iudicio teneretur. Sed
hoc constat esse falsum et per verba Augustini evidenter con-
vincitur, qui in libro De vita clericorum, ut recitatur dis. 86 c.
Quando, asserit manifeste quod cum prelatus corrigendo subdi-
tos suos modum excedit, ab eo nequaquam exigitur ut veniam
a subditis expostulet. Ergo multo magis si papa de crimine fal- 40
so impetitur non est necesse quod inferiorum suorum iudicio se
submittat.

Magister: Ad hoc respondetur quod non est simile de iniuriis

16 magis] fortius Ly 18 submittendo] submittende Bb 18 iudicio]
aliorum scilicet *added* We 21 utilitatem] *omitted* An Fi 22 enim] autem
Ly 27 autem] ergo Ly 33 tenetur] teneretur Bb 33 subdere] *omitted* Bb
34 crimine] mine Bb 38 quando] ubi Ly 39 eo] eis Bb An Fi Ly 40
magis] fortius An Fi 41 impetitur] impeditur Ly 41 suorum] *omitted*
Ly

et nonnullis aliis criminibus et de heresi, quia iniurie et alia cri-
 45 mina multa papam reum non deponunt, potestque papa aliter sa-
 tisfacere passis iniuriam et de suis scandalizatis excessibus quam
 se alicuius iudicio submittendo, et ideo, quando hoc potest, non
 tenetur se submittere iudicio alienius. Sed crimen heresis papam
 de papatu deponit ipso facto, et ideo si non potest aliter satisfa-
 50 cere accusare volenti et scandalizatis de ipso nisi se submittendo
 iudicio, ad hoc de necessitate salutis astringitur. Et consimiliter
 dicunt quod si papa de aliqua iniuria vel alio excessu non aliter
 posset satisfacere illi vel illis cui vel quibus tenetur quam se su-
 bmittendo iudicio, ad hoc esset de necessitate salutis astrictus. Si
 55 vero papa se nullius subdendo iudicio possit satisfacere ipsum de
 heresi accusare volenti et aliis scandalizatis de ipso, poterit alium
 modum tenere. Ad Augustinum dicitur quod prelati qui in cor-
 rigendo modum excedit aliter potest satisfacere subditis quam ab
 eis veniam postulando, et ideo non exigitur de ipso ut veniam
 60 postulet ab eis.

Discipulus: Quomodo secundum istos posset papa satisfacere
 accusari volenti nisi subderet se alicuius iudicio.

Magister: Respondetur quod sepe potest negativa probari, et
 ideo si esset talis casus quod contrarium illius quod accusare vo-
 65 lens intendit posset papa probare, sufficeret pape talem negativam
 probare, nec tunc teneretur se subdere alicuius iudicio.

Capitulum 60

Discipulus: Puto quod intelligam istorum in hac parte senten-

---

47 hoc] *omitted* Ly 47 potest] *omitted* Fi 48 submittere] subdere We
 50 submittendo] submittat Ly 52 alio] aliquo Ly 54 ad hoc] adhuc Ly
 55 possit] *omitted* Bb 56 de ipso] *omitted* An Fi 57 dicitur] dicunt We Ly
 57–58 corrigendo] corripiendo Ly 60 postulet] expostulet Fi deposcat We
 62 volenti] violenti Ly 63 probari] *omitted* An 64 talis] *omitted* Bb 66
 nec] quia We 66 teneretur] tenetur An Ly

tiam, sed queso, indica michi quid isti dicant agendum si papa se sponte iudicio arbitrorum submiserit, et accusator in probatione defecerit, an scilicet papa teneatur se purgare. 5

Magister: Dicunt quod si papa apud bonos et graves est enormiter de heresi diffamatus, ita quod grave scandalum apud catholicos est exortum, ipse de necessitate salutis se purgare tenetur si aliter famam suam recuperare non potest. Si autem taliter non est diffamatus ad purgationem minime obligatur. 10

Discipulus: Pro primo membro si habent aliqua motiva profer in medium.

Magister: Dicta assertio pluribus rationibus videtur posse probari, quarum prima talis est. Qui famam suam integram et illesam servare tenetur, si potest, etiam ipsam famam, si absque culpa sua vel etiam ex negligentia lesa est vel perdita, de necessitate salutis recuperare et restaurare, si potest, astringitur. Sed papa de necessitate salutis, si absque crimine potest, tenetur famam suam illesam et integram custodire. Igitur si fama pape ex aliquo casu lesa est vel perdita et ipse est immunis, de necessitate salutis, si potest, famam suam recuperare vel restaurare et reintegrare tenetur, et per consequens, si non potest hoc facere aliter quam se purgando, se purgare legitime de necessitate tenetur. Maior videtur evidens. Minor probatur auctoritate Augustini qui, ut legitur 12 q. 1 c. *Nolo*, ait: “nolo ut aliquis de nobis inveniatur male vivendi 25 occasionem. Providemus enim bona, ut ait Apostolus, non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Propter nos

3 dicant] iudicant Ly 9 suam] *omitted* An Fi 11 habent] habes Ly 15 etiam] *omitted* We 15 ipsam] ipse We 15 famam] *omitted* Ly 16 ex] e Bb 17 recuperare] reparare Ly tenetur *added* Fi 22 hoc facere] **famam suam recuperare vel reintegrare** We Vc* 23 tenetur] *garbled* An 25 nobis] vobis Bb An Fi We 26 enim] etiam Bb An Fi Ly 27 omnibus] *omitted* We

conscientia nostra nobis necessaria est, propter vos fama nostra
 non pollui, sed pollere debet in vobis. Due sunt res conscientia et
 30 fama. Conscientia necessaria est tibi, fama proximo tuo. Qui con-
 fidens conscientie sue negligit famam suam, crudelis est". Item,
 Gregorius, ut habetur 11 q. 3 c. *Non sunt audiendi*, ait: "non sunt
 audiendi, sive viri sancti sive femine, qui quando reprehendun-
 tur in aliqua negligentia, propter quam fit ut in malam veniant
 35 suspicionem, unde suam vitam longe abesse sciunt, dicunt co-
 ram Deo sufficere sibi conscientiam, existimationem hominum
 non solum impudenter, verum etiam crudeliter contempnentes,
 cum occidunt animas aliorum". Et infra: "proinde quisquis a cri-
 minibus flagitiorum atque facinorum vitam suam custodit, sibi
 40 benefacit, quisquis autem etiam famam, et in aliis est misericors.
 Nobis enim necessaria vita nostra est, aliis fama nostra". Ex hiis
 aliisque quam pluribus colligitur evidenter quod quilibet christia-
 nus quantum in ipso est famam suam servare debet illesam. Ergo
 potissime ad hoc summus pontifex obligatur, quia ad illa que sunt
 45 de iure nature et ad utilitatem proficiunt aliorum non minus quam
 alii est astrictus. Et ex hoc evidenter infertur quod famam suam si
 lesa est vel perdita, si non potest aliter, per purgationem restaurare

28 nobis] *omitted* Ly 28 vos] nos Bb 29 vobis] nobis Bb Fi An We Ly
 30 fama¹] bona *added* Ly 32 non¹ ... ait] *omitted* Ly 33 sancti]
omitted Bb An Fi Ly 33 quando] non An Fi 35 sciunt] sciant Bb An
 Fi We 35 conscientiam] puram *added* Bb Fi An We Ly 38 occidunt]
 occidunt Bb occident An Fi We 38 proinde] provide An Fi Ly 39 atque
 ] adque We 40 autem] *omitted* Fi Ly aliter *added* 40 et in] *omitted*
 Bb An Fi Ly 41 enim] est *added* Bb An Fi Vc We Ly 41 est]
omitted Bb An Fi Vc We Ly 41 nostra] *omitted* Bb An Fi Ly 42
 quam] *omitted* We 42 pluribus] plurimis Ly 44 ad hoc] adhuc An Fi

debet.

Secunda ratio est hec. Non minus debet papa satisfacere bonis
et modestis apud quos de heresi graviter infamatur quam detracto- 50
ribus malivolis et malignis, teste beato Gregorio qui, ut habetur 1 1
q. 3 c. *Inter verba*, ait: “quid enim, si homines non laudant et con-
scientia liberos nos esse demonstraret”. Et infra: “quid enim aliud
detrahentes faciunt, nisi in pulverem sufflant, et in oculos suos in 55
terram excitant, ut unde plus detractionis perflant, inde magis ve-
ritatis nichil videant? Vocandi tamen sunt etiam ipsi et tranquille
admonendi, eisque satisfieri omnibus modis debet, scientes quod
de iudeis Veritas dicit: ‘ne forte scandalizemus eos’”. Ex quibus
verbis patenter habetur quod innocens, a detractoribus malivolis
et malignis mendaciter diffamatus, ipsis modis omnibus satisfacere 60
debet. Ergo multo magis sive fortius si papa apud bonos et
honestos est de heresi graviter, licet mendaciter, diffamatus, eis
modis omnibus, et per consequens si non potest aliter, se pur-
gando, satisfacere debet.

Tertia ratio est hec. Papa non minus quam alii peccatum mor- 65
tale vitare tenetur. Sed qui diffamatus de crimine recusat se pur-

50 – 51 detractoribus] detractoribus We 51 malivolis] vel *added* Bb 51
beato] *omitted* Ly 51 qui] *omitted* Ly 52 ait] *omitted* Ly We 52 homines
] nos *added* Ly 52 – 53 conscientia] nostra *added* Bb Fi An We Ly 53
demonstraret] demonstrat We 54 et] ut Ly 54 in³] *omitted* We Ly 55
excitant] excitent Ly 55 detractionis] detractationis Ly 55 inde] in An Fi
57 admonendi] amonendi An Fi Ly 57 eisque] eisdem An Fi 59
detractoribus] detractionibus An Fi 60 ipsis] *added* etiam Fi 60 omnibus]
et per consequens *added* An Fi 61 magis sive] *omitted* We 62 licet] vel
Ly 62 – 63 eis ... omnibus] *omitted* Ly 63 se] excusare Ly 65 hec]
omitted Bb 66 qui] cum Ly quod We 66 recusat] recuset We

51–58 col. 658 58 Matthew 17:26

gare, cum non potest suam innocentiam aliter declarare incurrit peccatum mortale, cum hoc sit scandalizare pusillos et infirmos, et etiam magnis et perfectis occasionem scandali dare. Tale autem scandalum est peccatum mortale, quod ex gravitate pene que sibi debetur constate aperte, cum Salvator dicat Matth. 18: “qui autem scandalizaverit unum de pusillis qui in me credunt expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius et demergatur in profundum maris”. Ergo papa tale scandalum de necessitate salutis vitare tenetur, et ita debet se purgare, si non potest aliter suam innocentiam declarare et infamiam exortam sedare.

Discipulus: Dicerent forte aliqui quod si papa diffamatus nolit se purgare et alii scandalizantur de hoc, scandalum tale non est datum sed acceptum, et ideo propter tale scandalum non tenetur papa se purgare.

Magister: Hanc responsionem alii impugnare nituntur, probantes quod tale scandalum est datum, non acceptum, quia ille qui ex forma facti reddit se suspectum de crimine scandalizat infirmos active quantum est in se. Qui autem renuit se purgare quando est graviter diffamatus de crimine reddit se suspectum, imo videtur quod facto fatetur se convictum, quia non minus reddit se convictum de crimine qui, diffamatus, renuit se purgare, quam qui vocatus in ius iudicium nititur subterfugere, cum gravius et periculosius sit subire iudicium quam purgationem prestare. Sed qui iudicium subterfugit ostendit se convictum (Extra, *De presumptionibus*, *Nullus* et 11 q. 1 *Christianis* et 3 q. 9 *Decernimus*

67 incurrit] Sm Sa Ba: est Bb Fi An Na We Ly Vd Fr 68 pusillos] pupillos Bb An Fi Ly 70–71 que sibi] quam sibi We *omitted* An Fi 71 dicat] pene que sibi debetur constat aperte An (*cancelled*) 71 18] 6 Ly 72 de] ex hiis We 72 pusillis] pisillis Bb An Fi We Ly istis *added* Bb Fi 73–74 et ... maris] etc. We 78 de] ex Ly 84 quantum] *omitted* Bb 86 quod] de *added* Ly 91 christianis] Christianus Bb Fi An We Ly 91 et 3] 23 An Fi 91 decernimus] Decrevimus Ly

et dis. 74 *Honoratus*. Ergo multo fortius qui diffamatus est et se purgare recusat, ostendit se convictum et per consequens scandalum exhibet manifestum.

Quarta ratio est hec. Illa oportet papam facere que sunt facilia ad agendum et sibi nec temporaliter nec spiritualiter obsunt sed spiritualiter prosunt, et quorum obmissio est periculosa subditis et nociva. Sed quod papa diffamatus de heretica pravitate se purget, saltem per proprium iuramentum, est facile, et si est innocens sibi nec temporaliter nec spiritualiter obest, imo spiritualiter prodest. Talis autem purgationis obmissio est subditis periculosa pariter et nociva. Ergo talem purgationem papa exhibere tenetur. Maior videtur manifesta, quia qui talia subditis negligit exhibere ostendit aperte se utilitatem subditorum non amare, cum sine dampno proprio temporali et spirituali et labore gravi utilitatem eorum despiciat procurare. Minor quo ad omnes suas partes veritatem continere videtur. Nam purgatio, presertim per proprium iuramentum, nulli debet videri difficilis. Talis etiam purgatio exhibenti nec temporaliter nec spiritualiter obest sed spiritualiter prodest, cum sit actus meritorius subiectos edificans et ab infamia liberans exhibentem. Quod autem talis purgationis obmissio sit periculosa subditis et nociva patet de se, quia offendiculum prebet infirmis et conscientias percutit subditorum.

Quinta ratio est hec. Qui ex debito caritatis tenetur proximo exhibere illud quod minus est utile sibi, tenetur etiam illud quod magis est utile exhibere proximo, si est eque facile et nec sibi

92 est et] *omitted* Fi An et Ly 94 exhibit] generat Ly 97 sed ... prosunt] *omitted* Bb 100 obest ... spiritualiter²] *omitted* Bb

105 proprio] *omitted* Bb 105 spirituali] *added* We 106 eorum] propriam Bb An Fi Ly

106 minor] Maior Ly vero *added* We 106 quo] quantum Ly 108 etiam] autem Ly 109 obest] nocet Ly 111 quod] Qui Bb 111 obmissio] amissio Bb 112 et nociva] *omitted* Ly 112 quia] quoniam Ly 115–116 exhibere ... proximo] *omitted* Bb 115 illud²] *omitted* An Fi We 116 et] *omitted* Ly

- nec alicui alii preiudiciale in aliquo magis quam illud quod minus est utile. Si enim ex debito caritatis tenetur aliquis proximum suum vestire, ex eiusdem debito caritatis tenetur eundem pascere
 120 et potum dare si eque faciliter potest et non maius dampnum aut periculum sibi vel alii imminet ex uno quam ex alio. Sed magis utile est fidelibus quod papa de heresi diffamatus suam innocentiam, se purgando, declaret, quam sit vestiri, pasci, et potari ab ipso. Sed papa tenetur ad opera misericordie corporalis, si **potest**.
 125 Ergo magis tenetur ad purgationem que non immerito spiritualis misericordia est censenda, si eque faciliter, absque dampno et periculo aliorum et proprio, eam valeat exhibere.
- Sexta ratio est hec. Qui tenetur scandala evitare et minime suscitare, tenetur scandala suscitata tollere et sedare, si potest.
 130 Sed papa tenetur scandala evitare et minime suscitare, quia non erit aliter imitator Christi dicentis: “ut autem non scandalizemus eos etc.” (Matth. 17), neque Apostoli Pauli dicentis 1 ad Cor. 8: “si esca scandalizat fratrem meum non manducabo carnem in eternum, ne fratrem meum scandalizem”, neque illud Apostoli

117 alii] *omitted* Ly 117 preiudiciale] preiudiciale Bb 118 si] Ubi Ly 119 vestire] et *added* Ly 123 declaret] declararet Ly 123 potari] portari An 124 corporalis] temporaliter We corporalia et spiritualia Ly 124 potest] **Kn**: habet Bb An Fi We Ly 125 ergo] multo *added* We 127 aliorum] eorum An Fi 127 valeat] valea Bb 129 suscitare] sustinere Fi Ly 129–130 tenetur ... suscitare] *omitted* An Fi 129 scandala] *omitted* Ly 130 suscitare] sustinere Ly 131 ut ... non] ne forte Bb An Fi We 132 ad] *omitted* Bb An Fi 133 8] 9 Bb An Fi We 133 esca] mea *added* Bb Fi An We Ly 133 carnem] carnes Bb An Fi We 134 meum] *omitted* Bb An Fi Ly 134 apostoli] Apostolicum We

131–132 Matthew 17:26 132–134 1 Corinthians 8:13 134–136 Romans 14:13

ad Rom. 14 adimplebit: “iudicate magis ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum”. Ergo papa tenetur scandala suscitata a subditis remove, si potest, et maxime que de persona sua sunt exorta. Sed si est de heresi diffamatus, grave scandalum de ipso est exortum, ergo hoc scandalum remove debet, si potest, et ita si non potest aliter remove nisi seipsum purgaverit, se purgare tenetur. 135 140

Septima ratio est hec. Ille qui propter scandala evitanda debet spiritualia bona omittere, multo magis propter idem debet spiritualia bona perficere. Papa autem propter scandala evitanda debet nonnulla spiritualia bona omittere saltem ad tempus, sicut predicationem verbi Dei, punitionem malorum, et nonnulla alia. Ergo multo magis propter scandala evitanda debet spiritualia bona perficere. Sed quod diffamatus se purget est bonum spirituale, ergo propter scandala evitanda pariter et sedanda debet papa, si est diffamatus, se purgare. 145 150

Discipulus: Ista ratio dupliciter peccare videtur. Primo, quia si concluderet, sequeretur quod propter scandalum evitandum aliquis teneretur religionem intrare et proprietatem omnium temporalium in perpetuum abdicare, quod non videtur verum. Secundo deficit quia quod papa se purget non videtur bonum spirituale, quia talis purgatio posset esse sibi nociva. Nullum autem bonum spirituale est alicui nocivum. 155

Magister: Primam tuam instantiam isti nituntur excludere, dicentes quod ratio illa concludit de bonis spiritualibus que non sunt supererogationis. Huiusmodi autem est purgatio canonica quando aliquis est de crimine diffamatus. Et ideo quando papa est de heresi diffamatus, debet se purgare propter scandalum evitandum. 160

---

135 adimplebit] hoc iudicate Ly 137 maxime] ille *added* An 139 ita] *omitted* Ly 143 omittere] dimittere Ly 143 idem] scandala evitanda We 153 teneretur] tenetur Ly 154 in] *omitted* Bb 160 supererogationis] supererogationes An Fi 161 aliquis] quis We

Non tamen tenetur proprietatem omnium abdicare, quia hoc est
 165 supererogationis et ideo ad hoc non tenetur. Secundam instantiam
 excludunt, dicentes quod purgatio non potest esse nociva pape ni-
 si propter malam voluntatem pape quemadmodum omnia bona
 spiritualia preter caritatem possunt esse occasio nocuenti. Est
 tamen inter bona spiritualia computanda.

Octava ratio est hec. Prelatus qui tenetur subditos suos a mi-
 170 nori dampno vel periculo liberare, debet eos a maiori dampno
 vel periculo, si potest, eripere. Sed papa tenetur subditos suos a
 dampno ac periculo corporali et temporali, si potuerit, liberare,
 sicut et quilibet christianus, iuxta illud Exo. 23: “si videris asi-
 num odientis te iacere sub onere non pertransibis sed sublevabis
 175 cum eo”, et iuxta illud Prov. 24: “erue eos qui ducuntur ad mor-
 tem et qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses”, et iuxta illud
 Psalm.: “eripite pauperem et egenum de manu peccatorum libe-
 rate”. Ergo multo magis debet papa subditos suos scandalizatos
 de ipso a dampno et periculo spirituali, si potuerit, liberare. Hoc
 180 autem potest se purgando, ergo tenetur seipsum purgare. Dicunt
 igitur isti, propter istas rationes et alias quarum multiplicitate te

163 omnium] bonorum temporalium *added* We 165 potest] debet Ly 166
 quemadmodum] et *added* Ly 167 nocuenti] **et ideo talis purgatio licet
 possit esse occasio nocuenti** *added* We Vc* 167 est] sunt Ly 170 vel
 ] et Bb 170 periculo] tenetur a maiori *added* Fi 170 – 171 liberare ...
 periculo] *omitted* Bb An Fi 171 si potest] *omitted* Ly 172 ac periculo]
omitted Bb 172 potuerit] potuit An 174 odientis] odier An
 174 sublevabis] levabis Ly subsenabis An 176 ne] non Bb Fi An We Ly
 177 manu] ma. Bb 177 peccatorum] peccatoris Bb We 177–178
 180 seipsum] se We 181 rationes] rati Bb 181 et alias] *omitted* An

173–175 Exodus 23:5 175–176 Proverbs 24:11 176–178 Psalms 81:4

nolo gravare, quod papa de heresi graviter diffamatus, propter famam propriam restaurandam, et propter scandalum evitandum pariter et sedandum, et propter exaltationem et declarationem fidei christiane, ac etiam propter subditos ab omni spirituali periculo preservandos, debet se purgare. Quomodo enim, ut dicunt, papa pro fide catholica dilatanda et pro ovibus suis animam suam morti exponeret, si non curat pro eis a crimine se purgare? Aut quomodo cum Apostolo carnem non manducaret in eternum ne fratrem suum scandalizaret, sive subditos suos scandalizaret, si non curat famam propriam declarare? Aut quomodo curam debitam subditorum suorum censendus est habere si, negligendo se purgare, animas occidit eorum?

Capitulum 61

Discipulus: Ista sententia decretis sanctorum patrum summorum pontificum obviare videtur. Nam Sixtus papa et Leo papa, licet se purgaverint, ad hoc tamen minime tenebantur. Unde Sixtus papa, scribens omnibus episcopis, ut recitatur 2 q. 5 c. *Mandastis*, ait: “mandastis, ut scriberem vobis, qualiter instans iurgium contra me suscitatum sit, vel a quo, ut vestro aminiculo pelleretur, et causa mea firmaretur. Scitote me criminari a quodam Basso, et iniuste persequi. Quod audiens Valentinianus Augustus nostra auctoritate sinodum congregari iussit. Et facto concilio, cum magna examinatione satisfaciens omnibus, licet evadere aliter satis

184 declarationem] dilatationemLy 190 sive ... scandalizaret ²] *omitted*Ly 190 sive] si ne We 190 si] *omitted* We 192 suorum] *omitted* We 2–3 patrum summorum] *omitted* We 3 sixtus] Sistus We 5]4 Ly 5 mandastis] Mandasti Bb 6 mandastis] mandasti Bb 7 suscitatum] instigatumLy 8 scitote] Scire Bb Sitote We 9 iniuste] me *added* Bb Fi An We Ly

potuissem, suspicionem tamen fugiens, coram omnibus me purgavi, me scilicet a suspitione et emulatione liberans, sed non aliis, qui noluerint aut sponte hoc non elegerint, faciendi formam dans”.

15 Item, Leo papa, ut habetur eisdem causa et questione, c. *Auditum*, ait: “auditum est, fratres carissimi, qualiter mali homines gravia crimina in me confinxerunt. Quamobrem ego Leo pontifex sancte romane ecclesie purifico me in conspectu vestro coram
20 Deo et angelis eius, quia criminosas istas et sceleratas res, quas illi michi obiciunt, nec perpetravi nec perpetrari iussi. Hoc autem faciens non legem prescribo ceteris, qua id facere cogantur”. Ex quibus auctoritatibus videtur manifeste probari quod summus pontifex diffamatus ad purgationem nequaquam astringitur, licet
25 sponte, si voluerit, valeat se purgare. Qualiter tamen ad ista predicti assertores respondeant manifesta.

Magister: Predictas instantias multis modis refellere moliuntur, primo dicentes quod predicti summi pontifices Sixtus et Leo sponte, non de necessitate, se purgare volebant, et ideo in tali casu
30 in quo erant Sixtus et Leo formam faciendi consimilem aliis minime prefixerunt. Ad cuius evidentiam dicunt esse sciendum quod, sicut notat glossa 11 q. 3 c. *In cunctis*: “infamia orta ab inimicis non inducit purgationem, Extra, *De purgatione canonica*, c. *Cum in iuventute*, et 2 q. 5 *Omnibus*, nec etiam a levibus personis, nec

T2 tamen] si An Fi T2 coram] eorum An Fi 16 et] omitted Bb An Fi 16 questione] 2(et?) added Bb An Fi 17 ait auditum] omitted We 18 confinxerunt] confixerunt Bb Ly 18 leo] omitted Bb 20 quia] quod Bb An Fi We 21 nec perpetravi] omitted An Fi 21 perpetrari] feci vel added Bb Fi An We Ly 21 hoc] Hec We 22 qua] quia Ly 22 id] illud Bb An Fi We 23 probari] probare Ly 25–26 predicti] predicta An 26 respondeant] respondeat Fi 29 volebant] nolebant An 33 canonica] omitted Bb An Fi We Ly 33–34 cum ... iuventute] cum immunitate Ly 34 2] omitted Ly 34 a levibus] ab omnibus Fi We

16–22 col. 461 32–35 Gloss, s.v. maledicorum, cols. 939-940 32 col. 657 33–34 col. 874 34 col. 461

ab illis qui de facili credunt”. Quod etiam Innocentius tertius, ut 35
habetur Extra, *De accusationibus*, c. *Qualiter et quando*, testari
videtur, dicens: “cum prelatus excedit, si per clamorem et famam
ad aures superioris pervenerit, non quidem a malivolis et maledi-
cis, sed a providis et honestis, nec semel tantum, sed sepe, quod 40
clamor innuit et diffamatio manifestat, debet coram ecclesie se-
nioribus veritatem diligentius perscrutari”. Ex quibus verbis datur
intelligi quod propter infamiam ortam ab inimicis, maledicis, et
levibus personis, non est necesse purgationem prestare. Ex quo
isti respondent ad prescriptas instantias dicentes quod si prefati 45
pontifices Sixtus et Leo diffamati fuerint, illa infamia orta fuit ab
inimicis et maledicis et detractoribus. Quod evidenter Sixtus de se
insinuat dicens: “scitote me criminari a quodam Basso et iniuste
persequi”. Hoc etiam Leo de se aperte demonstrat dicens: “mali
homines in me gravia crimina confinxerunt”. Ex quibus verbis 50
apparet quod, si isti pontifices diffamati fuerint, illa infamia a
malis processit, quare propter talem infamiam non fuit necesse
ut se purgarent.

Secundo dicunt quod sepe dicti pontifices non erant diffamati
sed solummodo accusati, et ideo non fuit necesse quod purga- 55
tionem prestarent, quia accusatore deficiente non cogitur reus se
purgare nisi fuerit diffamatus.

36 extra] *omitted* Bb 36 accusationibus] accusatione Bb An Fi We Ly 37
dicens] quod *added* Ly 40 – 41 senioribus] superioribus Ly We 42
maledicis] maledictis Fi 42 et] a *added* We 44 prescriptas] predictas
Ly 44 prefati] predicti Ly 46 et²] *omitted* Ly 47 – 48 insinuat ... se]
omitted Bb 47 scitote] sitote We 47 et] *omitted* An Fi Ly 47 iniuste]
et *added* An Fi Ly me *added* We 49 homines] qui *added* Ly 49 gravia]
graviter Bb 49 confinxerunt] confixerunt Bb Ly 49 verbis] *omitted* Bb
50 pontifices] pon Bb 50 fuit] fuerit An Fi 52 purgarent]
purgaverint Ly 54 solummodo] tantummodo We Ba 55 deficiente]
difficiente An Fi

Tertio dicunt quod predicti summi pontifices se purgando legem simile faciendi aliis summis pontificibus minime prebuerunt, quia nec potuerunt eis legem imponere cum non habeat imperium par in parem. Prebuerunt eis tamen simile exemplum faciendi, et summi pontifices in tali casu ad hoc ex lege divina et iure nature ac debito caritatis necessario sunt adstricti.

Discipulus: Nulla istarum responsionum videtur sufficere. Prima non, quia videtur quod undecunque infamia sit exorta debet diffamatus purgationem exhibere, unde et rationes quas induxisti, de laborante infamia undecunque suborta eque videntur concludere, quod etiam glossa Extra, *De accusationibus, Qualiter et quando*, insinuare videtur, dicens: “satis potest dici, quod indicenda est purgatio, undecunque procedat infamia saltem propter scandalum argumentum infra *De purgatione canonica* cap. *Accedens*”.

Secunda autem responsio videtur deficere, quia secundum beatum Gregorium, sicut superius allegasti, detractoribus modis omnibus satisfieri debet. Ergo pape prefati suis detractoribus et criminatoribus satisfacere debuerunt, et per consequens saltem propter eos debuerunt se purgare.

Tertia etiam non procedit, quia Sixtus non solum asserit se aliis simile faciendi formam minime dare, sed etiam dicit quod aliter evadere potuisset.

58 simile] similem Ly 59 non] *garbled* Bb 59 habeat] habet Ly 60 tamen] *omitted* Fi 63 nulla] Nullam We 63 sufficere] satisfacere Ly 64 undecunque] illius *added* Ly 65 induxisti] adduxisti Ly 66 suborta] exorta Ly 67 quod] quia Bb 67 accusationibus] accusa Bb 70 infra] primum Bb An Fi We Ly 70 canonica] *omitted* Bb Fi An We Ly 72 autem] etiam We 72 – 73 beatum] *omitted* Ly 73 detractoribus] de detractoribus Ly 73 – 74 omnibus] *omitted* An Fi 77 etiam] responsio Ly 77 sixtus] Sis We 78 simile] similem We Ly

67–71 Gloss, s.v. a malevolis, col. 1598 73 1 Dial. 6.60 ratio secunda

Magister: Ista et plura alia allegant contra seipsos, que etiam conantur dissolvere. Ad evidentiam prime obiectionis dicunt esse notandum quod infamia aliquando usque ad bonos et honestos procedit. Interdum vero providi et discreti ex infamia suscitata nichil mali suspicantur contra taliter diffamatum. In primo casu, sive infamia orta sit ab incerto auctore, sive a certo auctore provido et honesto, sive a certo auctore malivolo, inimico, maledicto, vili persona, vel a personis suspiciosis et qui facile credunt, sive undecunque, purgatio est prestanda, et de taliter diffamato apud providos et honestos undecunque fama mala procedat loquitur glossa inducta, et de tali rationes inducte superius concludere videntur. In secundo casu, quando solummodo apud inimicos, detractores, malivolos, et suspiciosos, et qui facile credunt, aliquis diffamatus existit, purgationem prestare non oportet, et in hoc casu loquitur Innocentius tertius et glossa 11 q. 3 *In cunctis*.

Ad secundam obiectionem respondetur quod detractoribus inimicis et malivolis satisfieri debet absque onere satisfaciens et periculo, quando de eorum correctione spes habetur. Si vero de eorum correctione spes nequaquam habetur, non oportet satisfacere ipsis. Et ideo predicti summi pontifices suis detractoribus debuerunt satisfacere absque onere purgationis, eis veritatem indicando et monendo ne ipsos mendaciter diffamarent, si habebatur spes de correctione ipsorum.

85 sive¹] cum An Fi We 85 sive² ... auctore²] *omitted* Bb 86 inimico] invidio Ly 86 maledicto] maledico We 87 a] *omitted* Bb 87 qui] que Ly 87 sive] sicut Ly 90–91 videntur] *omitted* An Fi 91 secundo] autem *added* Ly 91 quando] quis *added* Bb An Fi We 92 suspiciosos] suspectos Ly 93 oportet] debet nec oportet We 94 et ... 3] et glossa 11 q 3] *omitted* Bb 98 oportet] debet Ly 101 ipsos] ipsi Ly 101–102 habebatur] habeatur Ly 102 ipsorum] eorum We

Ad tertiam respondetur quod Sixtus aliter potuisset evadere
quam se purgando, quia apud providos et honestos non extitit
105 diffamatus et criminator ipsius incorrigibilis putabatur.

Capitulum 62

Discipulus: Quid est agendum secundum istos si papa de heresi graviter diffamatus nullo modo voluerit se purgare.

Magister: Dicunt quod pro convicto debet haberi, et ideo est
5 papatu privandus.

Discipulus: Quomodo probant quod pro convicto debet haberi.

Magister: Hoc probant sic. Magis debet haberi pro convicto papa diffamatus qui se purgare recusat quam ille qui, cupiens se purgare, conpurgatores habere non potest. Iste enim pretendit quod paratus est corrigi, nec in hoc peccat quod desiderat se purgare, presertim si est innocens, licet ex aliquo casu conpurgatores habere non possit. Ille vero incorrigibilem se ostendit, et novum scandalum ac peccatum committit cum se purgare recusat. Sed qui cupit se purgare et conpurgatores habere non potest,
15 pro convicto haberi debet (Extra, *De purgatione canonica*, *Cum Petrus*, et c. *Inter*, et Extra, *De simonia*, *Insinuatum*, et c. *De hoc*). Ergo multo fortius si papa de heresi graviter diffamatur et se nullatenus vult purgare, pro convicto debet haberi. Per hoc enim

4 pro] *omitted* Bb 7 hoc] *omitted* An Fi 7-8 convicto] convictu Bb An 8 cupiens] cupit Ly 9 conpurgatores] cum purgatores Ly 9-10 pretendit] pedit An 10 licet] sed An Fi 11 ex] *omitted* An Fi 11-12 conpurgatores] purgatores Ly 13 peccatum] *fautum* An Fi 14 et conpurgatores] cum purgatores Ly 14 potest] possit Ly 15 haberi] non *added* Ly 16 petrus] per Bb An Fi We Ly 17 diffamatur] diffamatus Bb diffamatus est Ly 18 vult] se *added* An

¹ chapter 61 continues in Ly 15-16 col. 871 16 col. 872 16 col.752
16-17 col.752

est contra ipsum presumptio violenta propter quod poterit merito
condempnari. 20

Discipulus: Quis secundum istos debet papam se purgare no-
lentem dampnare.

Magister: De hoc sunt diverse opiniones. Una est quod papa,
eo ipso quod diffamatus esset de heresi et requisitus nollet se
purgare, esset ipso facto papatu privatus tanquam hereticus. Alia 25
est quod non esset ipso facto depositus, sed esset per iudicem
deponendus.

Discipulus: Per quem.

Magister: Una est opinio quod per concilium generale, alia
quod per diocesanum, vel per illud qui *esset* iudex pape si esset 30
per evidentiam rei in heresi deprehensus. Unde quidam dicunt
quod deponendus esset a Romanis.

Capitulum 63

Discipulus: Dic quomodo ad obiectiones in contrarium pri-
mo capitulo huius sexti et decimo adductas prefati respondent
assertores.

Magister: Ad omnes auctoritates que contra prefatam asser- 5
tionem sonare videntur unicam dant responsionem generalem, di-
centes quod intelligi debent quando papa non est diffamatus de
heresi nec in aliquo crimine de quo scandalizetur ecclesia incor-
rigibilis notorie reperitur.

Discipulus: Ista generali responsione nonobstante, dic quomo- 10
do ad singulas auctoritates responsiones dant speciales et quomo-
do eas pertractare conantur.

[9 est] *omitted* Fi 25 facto] de *added* We 25 alia] opinio *added* We 26 non
] *omitted* We 26 ipso] de *added* Bb An Fi We 29 alia] est *added* Ly 30
esset¹] est Bb An Fi Ly 31 quidam] qui Bb 1 63] 62 Ly 2 obiectiones]
auctoritates Ly 2 in contrarium] in *added* Fi 3 et decimo] *omitted* Ly 3
prefati] pati Bb 8 de quo] *omitted* Ly 8 scandalizetur] scandalizaretur Ly
11 responsiones] irrisiones Bb 12 conantur] donantur Fi

Magister: Dicunt quod prima auctoritas, sumpta ex primo capitulo (9 q. 3 c. *Nemo*), solvit seipsam cum dicit expresse: “nemo iudicabit primam sedem, iustitiam temperare desiderantem”. Ex quibus verbis colligitur quod illud capitulum loquitur de papa (manente papa) quando desiderat iustitiam temperare. Tunc autem non est papa incorrigibilis neque hereticus. Licet enim papa etiam notorie delinquerit, si tamen desiderat iustitiam temperare non est incorrigibilis reputandus.

Discipulus: Secunda pars auctoritatis eiusdem expresse insinuat quod papa in nullo casu est iudicandus cum dicit: “neque enim ab Augusto etc.”. Ex quibus verbis datur intelligi quod papa in nullo casu est iudicandus a quoquam.

Magister: Isti respondent dicentes quod sane debes intelligere verba prefata, ut intelligas ea in illo casu in quo loquuntur precedentia verba, quando scilicet papa desiderat iustitiam temperare. Unde quod non sic generaliter, nullo casu excepto, debeant intelligi, glossa ibidem asserit manifeste, dicens nemo iudicabitur “nisi se alicuius iudicio submittat ut 2 q. 7 *Nos si* et in causa heresis 40 dis. *Si papa*, et cum submittat se confessori suo tenetur ei parere”. Hic exprimuntur tres casus in quibus potest papa ab

13 primo] illo We Ly 14 q] *omitted* Ly 14 3] et Ly 16 colligitur] intelligitur Ly 16 illud] dictum We 16–17 manente papa] *omitted* Ly 17 quando] qui An Fi 18 papa¹] *omitted* Ly 19 delinquerit] deliquerit Ly 20 est] ideo *added* Ly 21 pars auctoritatis] auctoritas Ly 22 – 24 cum ... iudicandus] *omitted* An Fi 22 dicit] a quoquam *added* Ly 25 respondent] respondet We 26 in¹] que Ly ab We 26 illo] in Ly 30 se ... causa] *omitted* An Fi 30 submittat] comittat Bb We 30 et] etiam Ly 31 submittat] submittit Bb Fi An We Ly 32 exprimuntur] exprimun Bb 32 tres] *garbled* An

13–14 1 Dial. 6.1.32–40 29–32 Gloss, s.v. nemo, col. 877 30 col. 496
31 col. 146

alio iudicari. Quartum casum exprimit glossa dis. 40 *Si papa*, sicut dictum est, quando scilicet de crimine notorio pape scandalizatur ecclesia et ipse est incorrigibilis, et ita patet quod verba predicta non debent sine exceptione intelligi. Quando tamen ipsemet papa vult et potest facere iustitiam, non esset ab aliquo iudicandus. 35

Discipulus: Quid si papa esset hereticus et vellet se corrigere iustitiam temperando, essetne ab alio iudicandus.

Magister: Respondent dicentes quod papa, si efficiatur hereticus, eo ipso non est papa, et ideo quantumcunque tunc cuperet facere iustitiam, esset ab alio iudicandus. Sed si manet verus papa et vult facere iustitiam, non debet ab alio iudicari. 40

Discipulus: Si papa manens papa quocunque crimine involutus volens facere iustitiam non est ab alio iudicandus, ergo nullus alius haberet super ipsum iurisdictionem coactivam, quia incorrigibilitas pape non tribuit alicui iurisdictionem. 45

Magister: Dicunt quod sicut ratione delicti sit aliquis prius non subditus alicuius de iurisdictione eius, ita papa, ratione incorrigibilitatis in crimine de quo scandalizatur ecclesia, sit de iurisdictione illorum qui prius fuerunt sibi subiecti. 50

Discipulus: Quid si papa primo incorrigibilis apparet, et postea, cum causa sua inciperet ventilari, correctionem promitteret et corrigi vellet, nunquid qui inciperunt discutere causam pape ipsum iudicare deberent. 55

37 esset] est Vc 38–39 discipulus ... iudicandus] *omitted* An Fi **Discipulus: Ergo secundum eos (istos Ba) si papa esset hereticus et vellet iustitiam facere non esset ab aliquo iudicandus** We Vc* Ba 42 alio] aliquo An Fi 43 alio] aliquo Ly 45 alio] aliquo Ly 48 aliquis] aliquid An Fi 48 prius] primus Bb An Fi 50 in crimine] et criminis Ly 51 prius] primus Bb An Fi 52 apparet] appareret Bb 53 ventilari] recusari Fi 55 deberent] debent Bb An Fi

Magister: Circa hoc sunt assertiones diverse. Una est quod ex quo isti qui incepissent ventilare causam pape habuissent iurisdictionem super papam, propter promissionem pape, nequaquam dictam iurisdictionem amitterent et ideo ipsum iudicare valerent.

60 Alia est quod sicut per incorrigibilitatem pape acquiritur iurisdictione super ipsum, ita per corrigibilitatem amittitur.

Discipulus: Quomodo secundum istam assertionem erit nota incorrigibilitas pape.

65 **Magister:** Respondetur quod erit nota cum per presumptionem violentam constat quod habet propositum se nullatenus corrigendi, puta quia asserit quod non vult se corrigere, vel quia sepe monitus se non corrigit. Sic enim imperator et Romani papam Iohannem 12 incorrigibilem iudicaverunt, quia sepe monitus nullatenus se correxit.

70 **Discipulus:** Dic quomodo respondetur ad auctoritatem Symachi pape.

Magister: Dicitur quod intelligenda est quando papa non est de heresi graviter diffamatus, nec in aliquo crimine de quo scandalizatur ecclesia incorrigibilis invenitur. Cum vero dicitur quod
75 ubi canon non excipit nec nos debemus excipere, respondetur quod ista regula est regulariter vera, fallit tamen ubi alius canon excipit, et ubi scriptura divina excipit, vel etiam ubi ius naturale vel ratio naturalis evidens dictat excipiendum. Sic est autem in proposito, quia ratio naturalis et ius naturale dictat quod ubi

57 incepissent] incepisset An cepissent We 57 habuissent] habuisset An 62 istam] ista Bb 62 erit] est Ly 62 nota] non An Fi 65 – 66 corrigendi] corripendi Fi 66 quia¹] quod Ly 66 vel] *omitted* Bb An Fi 67 sic] Sicut Fi 67 12] 22 We 69 nullatenus] non An Fi 73 nec] ut Fi 73 – 74 scandalizatur] scandalizetur We Ly 75 regulariter] irregulariter Bb 78 vel] etiam *added* We 79 dictat] dictant Ly

papa esset notorie hereticus vel criminosus et scandalizaret ecclesiam, et se nollet corrigere, abiiciendus esset. Que ratio scripture divine concordat approbanti assertionem Caiphe principis sacerdotum dicentis: “expedit nobis ut unus moriatur homo pro populo et non tota gens pereat”. Ex quibus verbis colligitur quod si fuit expediens quod Christus innocens pro populo moreretur ne tota gens periret, etiam expedit quod papa hereticus et criminosus et incorrigibilis moriatur civiliter, de papatu proiectus, et non tota gens pereat. 80 85

Discipulus: Que est ista ratio naturalis que dictat papam criminosum et incorrigibilem abiiciendum. 90

Magister: Dicitur quod ratio est ista, videlicet, quod membrum incurabile totius corporis infectivum est pro salute corporis amputandum.

Discipulus: Salus christianorum a Deo dependet, Deus autem potest conservare salutem eorum absque amputatione membri incurabilis. 95

Magister: Respondetur quod ubi fideles possunt humanum auxilium invenire, non debent ad potentiam divinam recurrere. Hoc enim esset Deum temptare, quare si aliquod membrum apparet incurabile debet humanitus amputari. 100

Discipulus: Dic quomodo respondetur ad auctoritatem Antheri pape.

Magister: Respondetur quod Antherus papa loquitur quando papa vult seipsum corrigere. Unde hec est differentia inter papam

80 vel] et We 80 – 81 scandalizaret ecclesiam] scandalizaretur ecclesia We 83 nobis] *omitted* Bb An Fi We Ly 83 ut] et Bb 83 pro] *omitted* Bb 84 et] *omitted* Ly 84 non] ne An Fi Ly 84 si] sicut Ly 86 periret] ita *added* Ly 87 civiliter] similiter sit Ly 91 est] tacta prius *added* We 93 – 94 amputandum... Deus] *omitted* An Fi 94 autem] enim We 100 incurabile] non curabile An Fi 100 amputari] dampnari Bb 101 ad] *omitted* Bb 101 – 102 antheri] Anastasii We 103 antherus] Anastasius We

105 et alios corrigendos, quia alii, licet non sint incorrigibiles, iudicantur a papa, papa autem qui non est incorrigibilis a Domino solo iudicatur.

Discipulus: Dic quomodo dicunt quod papa in causa heresis, licet non probetur incorrigibilis, ab alio iudicatur.

110 **Magister:** Videtur quod non bene intelligis assertionem predictam. Tenet enim assertio sepe dicta quod nunquam est papa iudicandus ab homine nisi submittat se iudicio vel nisi incorrigibilis ostendatur. Et ideo papa existens papa non est pro causa heresis alicuius subiectus iudicio, licet si papa de heresi fuerit diffamatus, et recusaverit se subdere iudicio aut purgare, alii potestatem

115 habeant inquirendi de ipso, imo etiam citandi ipsum, sed antequam apparuerit incorrigibilis vel hereticus ipsum iudicare non possunt.

Discipulus: Istud est omnino irrationabile reputandum quod aliquis habeat potestatem inquirendi de aliquo et citandi ipsum et tamen non habeat potestatem iudicandi eundem, cum inquirere et citare non pertineat nisi ad iurisdictionem habentem. Qui autem

120 habet iurisdictionem super aliquem ratione alicuius crimini, habet potestatem iudicandi et coercendi eundem, aliter enim talis iurisdictione esset omnino inutilis iudicanda.

125

Magister: Ad hanc obiectionem responsum est prius, ubi ostensum est quod quando dubitatur de iurisdictione, ratione illius dubitationis potest quis habere potestatem inquirendi et citandi alium, licet in rei veritate iurisdictionem non habeat super ipsum.

130 **Discipulus:** Ista responsio videtur contraria veritati, quia quando dubitatur de iurisdictione alicuius eo ipso non est iudex, sicut quando dubitatur de tutela duorum neuter est tutor.

---

106 papa²] *omitted* An Fi 110 non bene] male Ly 116 habeant] *garbled* An Fi 117 iudicare] corrigere Ly 121 habeat] habet Ly 122 pertineat] pertineant We Ly 123 iurisdictionem] *omitted* Bb 124 et] *omitted* An Fi 125 iudicanda] etc. *added* Ly

Magister: Dicunt te aperte errare contra iura, quia sepe ratione dubitationis fit quod alias non fieret, et precipue ratione dubitationis de iurisdictione alicuius. Si enim aliquis, qui in rei veritate non est subditus alicuius episcopi, graviter licet mendaciter diffamatur deliquisse in diocesi episcopi non sui, talis episcopus super diffamatum iurisdictionem minime habet, quia falsa infamia iurisdictionem nequaquam confert, et tamen episcopus propter infamiam habet potestatem inquirendi et citandi diffamatum si fuerit in diocesi sua. 135 140

Discipulus: Istus exemplum est ad oppositum, quia talis episcopus habet iurisdictionem super taliter diffamatum eo quod, si crimen fuerit probatum contra ipsum, poterit eum condempnare, si autem non fuerit probatum legitime, poterit eum absolvere. Non solum autem sententia condempnationis sed etiam sententia absolutionis spectat ad iurisdictionem habentem. 145

Magister: Respondetur tibi quod in hoc casu episcopus pro diffamato non profert sententiam absolutionis tanquam habens iurisdictionem super ipsum, sed pronuntiabit diffamatum (eo quod nullum crimen est probatum contra ipsum) ad suam iurisdictionem minime pertinere. 150

Discipulus: Hec responsio non videtur sufficiens, quia talis episcopus potest indicare purgationem taliter diffamato. Indicare autem purgationem pertinet ad iurisdictionem habentem, ergo etc. 155

Magister: Ad hoc dupliciter respondetur. Uno modo quod episcopus non potest tanquam iurisdictionem habens super diffamatum eidem purgationem indicare, sed potest eum rogare quod

134 fit] illud *added* We 134 et] etiam We 135 si] Dum Ly 135 in] *omitted* Bb 138 – 139 iurisdictionem² ... confert] *omitted* Ly 140 citandi] citande An 144 eum] ipsum We de hoc *added* Ly 148 casu] quod *added* Fi pro *added* An 149 tanquam] *omitted* Bb

propter scandalum vitandum vel sedandum se purget, quod si ip-
 160 se noluerit, ratione scandali quod prestat nolendo se purgare sit
 de iurisdictione episcopi, quia illud scandalum non est sine de-
 licto. Aliter dicitur quod debet diffamatum ad suum superiorem
 remittere et ille sibi purgationem indicere.

Discipulus: Satis tractavimus istud exemplum, et ideo pone
 165 aliud quod ratione dubitationis de iurisdictione potest quis inqui-
 rere vel citare aliquem super quem tamen iurisdictionem minime
 habet.

Magister: Aliud exemplum ponitur Extra, *Derescriptis*, c. *Pa-*
storialis, ubi asseritur quod quando de revocatione literarum ambi-
 170 gitur, tam priores iudices quam posteriores, si neuter velit deferre
 aliis, de huiusmodi revocatione possunt cognoscere, et tamen
 alteri nullam habent iurisdictionem omnino. Aliud exemplum est
 de legatis ad quos litere, tacita veritate vel suggesta falsitate,
 per fraudem et malitiam impetrantur, qui antequam de hoc eis
 fue-

175 rit facta fides, per tales literas possunt citare partem adversam,
 eo quod dubitant an litere sint legitime impetrate, qui tamen po-
 stquam sciverint quod non sunt legitime impetrate, eis uti non
 debent (Extra, *De rescriptis*, c. *Super literis*). Sic dicunt esse de
 papa, quod papa propter nullam infamiam de heresi est alicuius
 180 subiectus iudicio, de quo tamen catholici, eo quod dubitatur an sit
 hereticus et per consequens an sit effectus de iurisdictione ca-

---

159 – 160 ipse] ille We 162 diffamatum] diffamatus An Fi 163 sibi] debet
 We 168 de] *omitted* Bb 168 rescriptis] rescriptionibus Bb Fi An We Ly 170
 velit] volunt Bb We voluerit Ly 170 deferre] differre Ly 171 aliis] *omitted* Ly
 171 possunt] possint We 172 habent] habet Fi An We 173 legatis] delegatis
 Bb An Fi We 175 citare] citari Bb An Fi 179 papa²] *omitted* Ly 179
 infamiam] falsam *added* We 180 tamen] possunt *added* We 180 eo] *omitted*
 To 181 effectus] subiectus Ly 181 de] *omitted* Ly 181 – 182 catholicorum]
 eorum Ly

168–169 col. 21 178 col. 25

tholicorum, possunt et debent inquirere possuntque citare ipsum, quod si nec vult se iudicio submittere nec purgare eum pro convicto interpretatione iuris debent habere, et ideo tunc poterunt eum legitime cohercere.

185

Discipulus: Sufficiant ad presens ista de auctoritate Antheri pape, et dic ad illam de Constantino.

Magister: Respondetur quod Constantinus non loquitur specialiter de summo pontifice sed generaliter de omnibus clericis qui tamen possunt ab homine iudicari.

190

Discipulus: De illa materia, an scilicet clerici debeant a laicis iudicari, alias disputabo, ideo dic quomodo respondetur ad auctoritatem Gelasii pape.

Magister: Respondetur quod illa verba Gelasii intellecta de summo pontifice non possunt generaliter absque omni exceptione intelligi. Tunc enim papa non posset alterius iudicio se submittere. Tunc etiam si papa iudicaret fidem christianam esse falsam et fictam, vel publice idolis immolaret, nulli liceret iudicare de ipso. Debent ergo intelligi si manens papa incorrigibilis minime reperitur. Et eodem modo respondetur ad auctoritatem Nicolai pape, et similiter respondetur ad alias auctoritates que idem sonare videntur.

195

200

Capitulum 64

Discipulus: Dic quomodo respondetur ad rationes que in eodem capitulo primo huius sexti sunt adducte.

182 citare] citari An Fi 184–185 interpretatione ... legitime] *omitted* An Fi 186 sufficient] Sufficiunt Fi An Ly 187 pape] *omitted* Ly 194 gelasii] pape *added* Ly 198 vel] et Ly 198 immolaret] in inclaret An 199 papa] in crimine *added* We 2 in] *omitted* Ly

187 1 Dial. 6.1.57-65 193 1 Dial. 6.1.66-76 200–201 1 Dial. 6.1.76-82 201 1 Dial. 6.1.88-89 1 c. 62 continues in Ly

Magister: Ad primam dicitur quod in casu heresis licet ap-
5 pellare a summo pontifice. Iura autem adducta loquuntur in alio
casu quam in casu heresis.

Discipulus: De hac materia transi, quia dudum contuli tecum
de ipsa. Ideo ad secundam rationem te converte.

Magister: Ad secundam rationem respondetur quod idem
10 respectu eiusdem et eorundem potest esse superior et inferior in
diversis causis. Sic enim delegatus quandoque est inferior ordi-
nario iudice in multis causis, et in aliqua causa est eo superior.
Sic papa de heresi diffamatus et notorie criminosus, de quo scan-
dalizatur ecclesia, si incorrigibilis fuerit in causa sua est inferior
15 catholicis aliis. In aliis tamen causis ante pronuntiationem sen-
tentie in causa sua omnibus est superior.

Ad tertiam rationem dicitur quod papa potest accusari, nec
obstat quod quedam decreta dicunt quod oves pastorem accusare
non possunt, quia illa capitula sane intelligenda sunt et in multis
20 casibus capiunt instantias, sicut per sacros canones claret aperte.

Capitulum 65

Discipulus: Quomodo secundum predictam assertionem ad ra-
tiones adductas in contrarium in decimo capitulo huius sexti re-
spondetur, non differas explicare.

5 **Magister:** Ad primam illarum rationum dicitur quod falsa
infamia non tribuit alicui super alium iurisdictionem coactivam.
Nonnunquam tamen movet rationabiliter iurisdictionem haben-

4 primam] prima Bb 11 quandoque] *omitted* Ly 12 eo] etiam Fi 13 sic]
Sicut An Fi 14 inferior] inferio Bb 15 in aliis] *omitted* An Fi 15 causis] et
added Ly 16 omnibus] quibus An Fi 19 sunt] *omitted* Bb 20 claret]
declaretur Ly 1 65] 63 Ly 2-3 ad rationes] *omitted* An Fi 3 capitulo]
omitted Ly 5 dicitur] respondetur Ly

4 1 Dial. 6.1.91-95 7-8 1 Dial. 6.55 9 1 Dial. 6.1.95-99 17 1 Dial.
6.1.99-104 5 1 Dial. 6.10.25-29

tem ad inquirendum de aliquo an ad eius iurisdictionem pertineat, sicut si aliquis exemptus a iurisdictione episcopi falso fuerit diffamatus de crimine ratione cuius esset de iurisdictione ipsius episcopi, talis infamia non tribuit iurisdictionem episcopo super exemptum, et tamen rationabiliter movebit episcopum ad inquirendum de taliter diffamato. Sic dicunt in proposito quod nulla infamia falsa tribuit alicui iurisdictionem super papam, tamen debet movere catholicos fidei zelatores ad inquirendum an talis infamia contineat veritatem. Non enim videtur eis quod aliquis christianitatis amator deberet asserere quod, si papa esset publice et graviter diffamatus quod vellet sarracenos super christianos inducere et per eos christianos cogere universos ad recipiendam sectam sarracenorum et negandum Christum, non deberent christiani veritatem inquirere nec periculo futuro occurere.

Discipulus: Propter solam infamiam non deberent catholici procedere ad talem inquisitionem de summo pontifice faciendam nisi apparerent presumptiones alicue violente quod papa vellet modo predicto vel alio consimili Christianitatem destruere.

Magister: Si concedis quod propter infamiam et presumptiones violentas in quocunque casu sit de summo pontifice inquirendum, putant isti habere propositum quod licet in casu de summo pontifice inquisitionem facere diligentem antequam sit ipso iure papatu privatus. Quia propter solam heresim est papa ipso facto

---

9–10 episcopi ... iurisdictione] *omitted* An Fi 10 diffamatus] accusatus Ly 10 ratione] *omitted* Bb 10 ipsius] huius Ly 11 talis] *omitted* Bb 14 falsa] de papa *added* We 17 christianitatis] christianus Fi 17 deberet] debeat Ly 17 quod] *omitted* We 18 vellet] pellet An Fi 19 christianos] seducere *added* Fi 20 deberent] debeant Ly 24 alicue] *omitted* Ly 24 violente] violentes Bb 25 alio] *omitted* Fi 26 concedis] concedas Ly 26 infamiam] infamias Ly 28 habere] querere Bb 30–31 quia ... privatus] *omitted* Ly 30 heresim] heresi An

papatu privatus. Ergo propter infamiam et presumptiones violentas non est ipso iure summo sacerdotio destitutus. Ergo adhuc manet verus papa, et tamen concedis quod propter infamiam et presumptiones huiusmodi de ipso licet inquirere veritatem. Ergo
 35 licet in casu de papa inquirere, licet in rei veritate non sit alicuius iurisdictioni subiectus. In quibus autem causis specialibus, et propter quam infamiam, et propter cuiusmodi presumptiones hoc liceat isti nequaquam specificant nisi duos casus generaliter assignando, scilicet si est de heresi graviter diffamatus et si
 40 incorrigibilem de aliquo crimine se ostendit.

Discipulus: Dic quomodo respondetur ad rationem secundam.

Magister: Respondetur quod in una et eadem causa numero et eodem tempore, idem respectu eiusdem vel eorundem non est
 45 superior et inferior. Idem tamen respectu alicuius vel aliquorum in una causa et in uno tempore est superior et in alia causa eiusdem speciei et alio tempore respectu eiusdem vel eorundem est inferior. Rex enim alicuius regni quod alteri quam regi non est subiectum, et quando rex non habet superiorem personam, potest
 50 in aliqua causa esse inferior regno, unde et regnum in casu iuste posset regem incorrigibilem deponere, et tamen quando rex inveniretur immunis a tali delicto et omnes de regno suo culpabiles

---

31 et] propter *added* Ly 32 iure] facto papatu privatus nec a Ly 32 destitutus] distinguendus An Fi Ly 32 adhuc] *omitted* An Fi 34 – 35 veritatem ... inquirere] *omitted* Bb 37 quam ... propter²] *omitted* Bb 37 cuiusmodi] cuius Bb An Fi 45 et] vel Bb An Fi 46 et¹] vel Ly 46 in²] *omitted* We 47 et] in *added* Ly 47 respectu] *omitted* Bb 47 eorundem] eorum Bb 48 quod] *omitted* Bb 48 alteri] regni *added* Bb 48 est] *omitted* Bb 49 et] licet Ly 49 quando] *omitted* Ly 49 rex] *omitted* Ly 49 potest] tamen *added* Ly 50 causa] *omitted* An Fi We

in delicto consimili probarentur, rex esset omnibus superior et omnes posset de iure iuste punire si tantam haberet potentiam temporalem. Sic etiam dicitur esse in ordinibus mendicantium, quod capitulum generale pro aliquo delicto potest prelatum suum supremum deponere, et tamen si ipse immunis esset a delicto tali et omnes in generali capitulo congregati essent culpabiles, ipse in omnes et singulos posset iustitiam exercere. 55

Discipulus: Istud secundum exemplum non videtur conveniens, quia quod generalia capitula ordinum mendicantium possint pro aliquo delicto prelatos suos supremos deponere habent ex privilegio speciali Romani pontificis. 60

Magister: Hoc, dicunt isti, non impedit dictum eorum, quia, undecunque habeant, concedendum est quod idem respectu eiusdem vel eorumdem in una causa uno tempore est superior, et in alia causa eiusdem speciei alio tempore est inferior. Ex quo concludunt quod non est inconveniens quod idem respectu eorumdem in una causa sit superior et tamen alias in causa alia eiusdem speciei illi qui sunt inferiores habeant potestatem inquirendi de superiore suo. Et ita dicunt esse de papa, quod si omnes christiani preter papam errarent in fide, ipse omnes de iure punire deberet, et tamen in alio casu si christiani in fide catholica perseverarent et papa de heresi esset graviter diffamatus, catholici haberent potestatem inquirendi de ipso. Si tamen ipsum invenirent innoxium, nullam iurisdictionem super ipsum haberent. 65 70 75

Discipulus: Video intentionem istorum ad rationem secundam, ideo dic quomodo respondetur ad tertiam.

53 consimili] consimiliter Ly 53 probarentur] probaretur quod Ly 60 secundum] omitted Ly 61 – 62 possint] possunt We 63 romani] omitted An 65 habeant] habeat Ly hoc added We 66 causa] et in added Ly 72 in] a Bb An Fi 73 – 74 perseverarent] perseveraret An 78 ideo] omitted Ly

Magister: Ad tertiam dicitur quod non solum ecclesia univer-
 80 salis habet potestatem inquirendi de papa super crimine heresis
 graviter diffamato, sed etiam alii qui haberent iudicare papam si
 esset manifeste in heresi deprehensus habent potestatem inqui-
 rendi de ipso, quemadmodum absque universali ecclesia et con-
 cilio generali episcopi convenerunt ad inquirendum de facto beati
 85 Marcellini qui idolatriam commiserat.

Discipulus: Istud peccatum fuit ita horrendum quod dissimu-
 lari non poterat.

Magister: Si concedis quod pro quocunque peccato sit inqui-
 rendum de papa, totam illam assertionem enervas que dicit quod
 90 papa in nullo casu habet superiorem in terris. Quia si conceditur
 quod papa pro publica idolatria, vel si publice et manifeste predi-
 caret Christum fuisse mendacem et falsum prophetam, aut fidem
 christianam esse falsam, aut sectam sarracenorum esse tenendam,
 aut si se circumcideret et iudeum efficeret, vel corpus Christi in
 95 lucum proiiceret, vel resurrectionem futuram negaret, aut aliquod
 tale omnibus fidelibus detestandum presumeret perpetrare, esset
 catholicorum subiectus iudicio. Oportet consequenter concede-
 re quod papa potest in casu habere superiorem in terris, ex quo
 sequitur quod possit accidere casus quod de papa diffamato ha-
 100 berent fideles inquirere veritatem.

Discipulus: Nunquid secundum istos est concedendum quod
 aliqua persona habet potestatem inquirendi de papa super crimine
 heresis diffamato.

Magister: Isti concedunt quod sic, sicut concedunt quod si
 105 papa esset in heresi notorie deprehensus aliqua persona haberet
 iurisdictionem super ipsum.

Discipulus: Dic quomodo respondetur ad exempla de Marcel-

---

79 tertiam] rationem *added* We 84 convenerunt] convenerint We 88
 concedis] concedas Ly 90 conceditur] concedatur Ly 93 sectam] septam We
 94 si] *omitted* Ly 94 circumcideret] circumcideat 94 et] vel Fi
 95 lucum] lacum Ly

lino et Symacho.

Magister: Respondetur quod per utrumque exemplum habent isti propositum. Nam beato Marcellino de heresi diffamato, inquisitionem fecerunt episcopi, et ipsi propter talem infamiam reputaverunt se habere potestatem inquirendi de papa. Sed postquam inquisierunt et invenerunt veritatem, scilicet quod beatus Marcellinus non erat hereticus et quod idolatraverit timore mortis, tantummodo constabat eis quod licet antea habuissent potestatem inquirendi de papa veritatem propter dubitationem in cordibus eorum exortam ex infamia precedenti, tamen post inquisitionem non habuerunt potestatem iudicandi ipsum nec sibi de iure debebant aliquam penitentiam pro commisso infligere. 110 115

Consimiliter dicunt de Symacho pape, quod quia in generali concilio congregati non invenerunt ipsum hereticum, non habuerunt potestatem iudicandi ipsum. Prius tamen, propter infamiam suscitatum de ipso, habuerunt potestatem inquirendi et etiam cogendi ipsum oppositionibus respondere, quod ex verbis superius allegatis, ut istis videtur, evidenter apparet. 120 125

Capitulum 66

Discipulus: De istis responsionibus sollicite cogitabo, et post istud opus de ipsis tecum conferam diligenter. Nunc autem queso ut dicas quomodo isti assertores respondent ad rationes adductas supra duodecimo capitulo huius sexti quibus ostenditur quod concilium generale non habet iurisdictionem super papam de crimine heresis diffamatum. 5

Magister: Ad primam istarum respondetur quod ecclesia uni-

110 nam] de *added* Fi Ly 111 ipsi] ideo We 112 potestatem] potentes Bb 113 inquisierunt] inquisierunt Bb inquisiverunt We 114 erat] esset We 114 et] *omitted* Bb 114 idolatraverat] idolotraverit An 115 habuissent] haberent Ly habuisset An 116–117 eorum] *omitted* Ly 117 exortam] et *added* Ly 119 infligere] in affligere An 120 pape] papa Fi We 121 ipsum] *omitted* An 1 66] 64 Ly 4 respondent] respondet An 5 duodecimo] 14 An 5 quibus] huius *added* An 8 respondetur] respondent Ly

versalis si esset simul congregata (sicut aliquando potuit congre-
 10 gari et nescitur an ad tantam paucitatem deveniet quod posset
 insimul convenire), potestatem haberet inquirendi de papa super
 heresi diffamato, et si probaretur hereticus ipsum punire deberet.
 Ad rationes autem in contrarium responsum est prius.

Ad secundam dicitur quod, in casu, non solum congregatio
 15 particularis sed etiam aliqua persona potestatem haberet super
 papam. Si enim, ut dicunt, papa publice predicaret et assereret
 fidem christianam esse falsam, fictam, et iniquam, diocesanus ca-
 tholicus cui hoc constaret haberet potestatem de iure capiendi et
 20 detinendi ipsum. Si etiam papa efficeretur iudeus vel sarracenus,
 deficientibus prelati ecclesiasticis potestas secularis ipsum cap-
 tivare deberet. Si autem papa de tali flagitio esset graviter diffamatus,
 non solum concilium generale sed etiam prelatus specialis
 haberet potestatem inquirendi de papa, non capiendi nec punien-
 di.

25 Ad tertiam respondetur quod etiam persona que potest contra
 fidem errare, dum tamen non erret de facto, posset in casu habere
 iurisdictionem super papam.

Ad quartam patet, ut dicunt, per illa que dicta sunt in capitulo
 precedenti. Quia, sicut si papa esset in heresi notorie deprehensus,
 30 concilium generale haberet iurisdictionem super ipsum, et tamen
 si papa esset fortis in fide et omnes alii de concilio generali er-
 rarent, essent sibi subiecti, ita si papa esset de heresi diffamatus,
 concilium generale haberet potestatem inquirendi de ipso, et ta-

9 potuit] simul *added* Ly 10 deveniet] deveniat We10 posset] possit We
 11 insimul] simul We11 super] crimine *added* Ly 12 heresi] heresis Ly
 17 christianam] vanam *added* Ly 17 esse] et *added* Ly 17 falsam] et *added*
 Ly 17 fictam] fidem An Fi 17 iniquam] nunquam Fi 19 efficeretur] esset Ly
 20 deficientibus] de vicinibus Bb de vicibus An Fi 22 etiam] *omitted* An 23
 capiendi] captivandi Ly 25 que] *omitted* An 26 erret] erraret We 27 super]
 supra Ly 28 quartam] quartum Ly 28 patet] respondetur Ly 28 dicunt]
 patet Ly 31 de] ad An 32 de] in Ly

13 1 Dial. 6.65 14 1 Dial. 6.12.12-18 25 1 Dial. 6.12.18-22 28 1 Dial.
 6.12.22-41

men si papa non erraret et omnes alii errarent, papa de iure ipsos iudicare deberet, et hoc quia, sicut dictum est, in diversis causis eiusdem speciei diversis temporibus idem respectu eiusdem vel eorundem potest esse superior et inferior. 35

Ad quintam dicitur quod concilium generale habet auctoritatem principaliter ab ecclesia universali cuius vicem gerit et cuius auctoritate principaliter convocatur, licet immediate per papam, si est catholicus et desideret sequi iustitiam, congregetur. Unde et absque papa congregari posset in casu. 40

Capitulum 67

Discipulus: Recitasti nonnulla de quibus investigationem specialem habebo. Verumptamen antequam illa proponam numera modos in quibus catholici et fideles habent potestatem super papam. 5

Magister: Intendis solummodo loqui de papa qui est verus papa, vel generalius de illo qui fuit verus papa et gerit se pro papa, sive de iure fuerit papa sive non.

Discipulus: Loquor de omni illo qui postquam fuisset verus papa gereret vel niteretur gerere se pro papa. 10

Magister: Adhuc volo scire de qua potestate intendis, an de potestate que est iurisdictio, an de omni alia quam potest quis licite in alium exercere. Minister enim iudicis potest exercere potestatem in dampnatum per iudicem, et tamen iurisditionem minime habet super eum. Potest etiam quis licite insidiantem occidere, et eum qui vult eum occidere, et tamen ex hoc iurisditionem su- 15

36 vel] et Ly 37 eorundem] eorum Bb 38 quintam] quintum Ly 38–39 auctoritatem] potestatem Ly 40 licet] sed Ly 41 desideret] desiderat We Ly 41 unde] *omitted* Bb 42 papa] papam Bb 1 67] 65 Ly 3 illa] *omitted* Ly 7 papa¹] *omitted* Ly 7 qui] postquam *added* Ly 7 et] *omitted* Ly 8 papa²] *omitted* Ly 10 pro papa] *omitted* Bb 11 intendis] intelligis Ly 12 an] vel We 14 in] et An 14 iurisditionem] non *added* Bb An Fi 15 eum] ipsum We 15 insidiantem] insidiantem Bb An 16 et¹ ... occidere] *omitted* Ly 16 eum²] *omitted* We

38 1 Dial. 6.12.41-48

per insidiantem minime habet. Contingit etiam quandoque licite absque iudicis auctoritate latrones occidere super quos occidens iurisdictionem minime habet. Licet enim non habenti iurisdictionem vim vi repellere.

Discipulus: Aperte conspicio quod contingit non habentem iurisdictionem licite potestatem in aliquem exercere, et ideo loquor de potestate communiter dicta.

Magister: Nunc video intentionem tuam, et ideo ad mentem tuam respondebo. Dico quod assertores predicti asserunt manifeste quod contingit licite exercere potestatem simpliciter vel secundum quid in papam.

Discipulus: Expone quam potestatem vocant potestatem simpliciter et quam vocant potestatem secundum quid.

Magister: 'Potestatem simpliciter' vocant quam quis vel ordinarie vel in aliquo casu pro determinato tempore contingit in alium exercere ipso nolente et a principio renitente. 'Potestatem secundum quid' vocant quam potest quis in alium exercere ipso volente.

Discipulus: Intellego distinctionem eorum, et ideo explica in quibus casibus contingit fideles licite exercere potestatem in papam verum vel in eum qui fuit et gerit se pro papa.

Magister: Dicunt quod potestatem secundum quid possunt catholici exercere in papam si eorum iudicio vel potestati inquiri se submittat. Sic enim Leo papa iudicio imperatoris et suorum se submittit. Unde, et legitur 2 q. 7 c. *Nos si*, scri-

23 potestate] iuridica *added* Ly 25 tuam] *omitted* Bb 25 respondebo] revento An respondeo et We 29 vocant potestatem] *omitted* Ly 31 in¹] *omitted* Ly 31 pro] aliquo *added* Ly 32 alium] aliquem We Ba 32 et] etiam Fi 32 renitente] retinente Bb An Fi recusante 33 in alium] An 34 volente] violente An 38 quod] secundum *added* Fi 36 – 38 potestatem... quod] *omitted* An 38 possunt] post Bb 40 sic] sicut Fi An Ly 41 submittit] submittit An 41 et] ut We Ly *omitted* An 41 si] *omitted* An Fi Ly 41 – 42 scribens] scribas We

bens Ludovico imperatori, ait: “nos, si incompetenter aliquid egimus et in subditis iuste legis tramitem non conservavimus, vestro ac missorum vestrorum cuncta volumus emendare iudicio”. Hinc etiam Gregorius cupiebat se subdere aliorum iudicio qui, ut habetur causa et questione predictis, c. *Si quis*, ait: “si quis super hiis nos redarguere voluerit, vel extra auctoritatem nos facere contenderit veniat ad sedem apostolicam, ut ibi ante confessionem beati Petri mecum iuste decertet, quatinus ibi ex nobis sententiam suscipiat suam”. Ex hiis datur intelligi quod cum papa iudicio se submittit, alius in ipsum suscipit potestatem. Sicut autem papa potest submittere se iudicio aliorum, ita valet committere aliis potestatem inquirendi de ipso.

Discipulus: Refer casus in quibus aliquis haberet potestatem simpliciter in papam.

Magister: Ponunt quatuor casus nec tamen alios negant.

Primus est si papa in se vel in alium manus crudeles cupit iniicere, puta si seipsum vult occidere aut graviter vulnerare vel mutilare, vel alium sine omni causa vult occidere. In hoc enim casu licet papam, sive fuerit alienatus a sensu sive non, compescere et modo debito cohercere.

Secundus casus est si papa, hoc est qui fuit verus papa et cupit se gerere pro papa, in heresi manifeste deprehenditur. Tunc enim licet ipsum de sede eiicere violenter et debite subdere ultioni.

42 aliquid] ad An 43 et] *omitted* Ly 43 tramitem] tramite An 43 conservavimus] observavimus Ly servavimus Bb An Fi ac *added* Fi 44 hinc] *omitted* Ly 46 predictis] predicta An 47 voluerit] noluerit An 49 quatinus] quatenus Bb An Fi 51 suscipit] suscit An 51 – 53 sicut ... potestatem] *omitted* An 52 valet] debet Fi 56 – 57 Ponunt... in] *omitted* An in *added* An Fi 57 in ²] *omitted* Ly 58 iniicere] mittere Ly 59 causa] *omitted* An 60 licet] sed An 60 a sensu] assensu An 62 cupit] capit An 64 ipsum] eum detinere et Ly 64 eiicere] deicere Ly

65 Tertius est si papa in aliquo crimine fuerit deprehensus de quo scandalizatur ecclesia, et ipse incorrigibilem se ostenderet.

Quartus est si fuerit de heresi diffamatus etiam mendaciter. Tunc enim catholici habent potestatem inquirendi de ipso, licet non habeant potestatem iudicandi ipsum nisi cum scandalo ec-
70 clesie irrevocabiliter sive pertinaciter se submittere vel purgare renueret. Preter istos casus forte ponerent alios, sed ad istos vel ad aliquem eorum potuerunt forte reduci.

⁶⁶ scandalizatur] scandalizetur We ⁶⁶ ostenderet] ostendit Ly
⁶⁷ est] *omitted* Bb An Fi Ly ⁶⁷ etiam] et Ly ⁶⁹ habeant] habeat An ⁷⁰
submittere] submitti An iudicio *added* We ⁷¹ renueret] renuit Ly renuerit Fi
⁷² ad] *omitted* Bb An Fi ⁷² eorum] istorum Ly ⁷² potuerunt] poterunt
Ly